

MUNKÁSÜGYI SZEMLE

KÖZLEMÉNYEK A MUNKÁSBIZTOSÍTÁS, A SZOCIALIS EGÉSZSÉGÜGY, A MUNKÁS-
VÉDELEM, A MUNKAVISZONY ÉS AZ IDE VONATKOZÓ JOGGYAKORLAT KÖRÉBŐL.

SZERKESZTI: **KIS ADOLF.**

TÁRSSZERKESZTŐK: Dr. STEIN FÜLÖP és Dr. HAHN DEZSŐ.

Megjelenik minden hó 10-én és 25-én. Előfizetési ár egy évre 20 korona.
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Rózsa-utca 29. szám.
Telefon: 93—99. Postatakarékpénztári csekk-számla 24.911.

A munkanélküliség problémája.

Irta: Gelléri Mór.

Figyelemmel kísértem azokat az érdekes közleményeket, melyek a »Munkásügyi Szemlé«-ben e kérdésről eddig megjelentek. És mikor az anyag szaporítása szempontjából én is hozzászólok a kérdéshez, fölmentettnek érzem magam az *általánosságok* terére való elkalandozástól. A kérdés történetét, fejlődését, elméleti és gyakorlati irányait eléggé kimerítettem *Sociális Napikérdések* című igénytelen, de a kérdés szempontjából eléggé terjedelmes munkámban. Nem volt olyan mozzanat e téren, amelynek kellő figyelmet nem szenteltem volna. Közel hét esztendő múlt el e munka megjelenése óta. Azóta a kérdés tovább fejlődött, érlelődött. Illetékes fórumok, sőt parlamentek is foglalkoztak vele, de még mindig csak az anyaggyűjtésnél vagyunk. Azaz hogy egy lépéssel mégis előbbre vagyunk: ime, már van egy *nemzetközi szervezet*, mely a kérdést patronátusa alá veendi és nemzetközi megoldását nemzeti szervekkel fogja szorgalmazni.

Ennek a haladásnak is igen örvendek, ámbár nem hallgathatom el, hogy a kérdés fejlődése *nagyon lassú tempóban halad előre.*

Mikor a kérdés mintegy másfél évtized előtt a svájci kantonokban először fölütötte a fejét, az érdekeltség, főleg a biztosítási szakemberek nagyon bizalmatlanul fogadták az első híreket. Pedig a kérdés elementáris erővel tört magának utat, foglalkoztatja az egész szociális világot, de a kézzelfogható, a konkrét megoldásra még mindig várunk kell.

Mielőtt a praktikus megoldás módozataira rátérnék, szabad talán a kérdés *legujabb* fejleményeit futólag szemügyre venni.

Lássuk mindenekelőtt Németországot, ahol e kérdés állandóan napirenden van.

Németországot a legélénkebben foglalkoztatja ez a kérdés. A most múlt télen 38 német város készítettett a munkanélküliségről statisztikát. Ebben a tekintélyes sorozatban ott találjuk Augsburg, Barmen, Elberfeld, Köln, Dortmund, Dresden, Magdeburg, München, Nürnberg, Stuttgart, Wiesbaden és Zittau városokat is. E városok kiküldöttei legutóbb Köln városában

tartottak együttes értekezletet, de érdemleges eredménye az értekezletnek nem volt, mert a helyi körülmények sokfélesége miatt határozatot nem hozhattak. Ezen az értekezleten dr. Most, Düsseldorf képviselője, hivatkozva a biztosítási kényszeren alapuló aggkori és rokkantbiztosítás eredményeire, ajánlotta a munkanélküliség esetére való biztosításnak *községi alapon való tervezését hozzájárulási kényszerrel*. Az indítvány élénk vitát támasztott, de szimpátiára nem talált, mivel a hozzájárulási kényszernek sok árnyékoldala van.

Sokat foglalkozott e kérdéssel maga Berlin városa is, s egy bizottságot küldött ki, melynek a feladata volt javaslatokat tenni a veszély leküzdésére. Mindenekelőtt megolvasták a munkanélkülieket s 41.000 munkanélkülit találtak Berlinben november havában. Januárban a szociáldemokraták végezték ugyanezt s az ő számításuk szerint 60.000 ember volt munkanélkül ebben a hónapban. Ezt a statisztikát igen nehezen lehet ellenőrizni. De még e ködös statisztika is ijesztő képet tár elénk s azt a meggyőződést kelti, hogy mindenképpen törekedni kell e veszélyes tömegjelenséget legyőzni, helyesebben megelőzni. A leküzdés módja felett régen is sokat vitatkoztak Berlin városában is. Az a fölfogás uralkodott, hogy készpénzsegély a munkanélküliség esetére való biztosítás útján — eltekintve ennek a biztosításnak úgynevezett technikai nehézségeitől — nem ideális segítőeszköz. Sokkal alkalmasabb s minden irányban kedvezőbb hatású orvosszere a munkanélküliségnek a *kellő időben való előzetes gondoskodás munkaalkalmáról*. Ez a nem könnyű feladat első sorban a községekre hárul és sok fejtörést okoz, mert a község, mikor a munkanélkülieken segíteni akar, nem károsíthatja meg a magánvállalkozást és nem vonhatja el a munkát másoktól. Tehát csak a *közmunka* alkalmas a baj enyhítésére: földmunkák, építkezések, árszabályozás, csatorna- és útépitések stb. Az állami beavatkozás volna helyes és eredményes ezen a ponton, különösen olyan vidékeken, ahol a munkanélküliek torlódása nagyobb méreteket ölt és gyakori.

A hivatalos fórumokon kívül is sokan foglalkoznak Németországban e kérdés részleteivel. Mondhatnám vannak e problémának köz- és magántudósai. Ma egy nagy könyvtárra tehető, amit ez ügyben már összeirtak. Dr. Fuchs például Köln városa számára dolgozott ki egy igen érdekes memorandumot, melyben a munkanélküliség fogalmát mindenekelőtt a következőkben határozza meg: a munkanélküliség beáll, ha a dolgozni akaró és munkaképes munkás elveszti alkalmaztatását s más, megfelelő foglalkozást találni nem bír. — A »megfelelő foglalkozás« definícióját dr. Fuchs a rokkantbiztosítási törvényből veszi és így definiálja: megfelelő foglalkozás olyan tevékenység, amelyről fel lehet tételezni, hogy a munkás végezni tudja, figyelembe véve a képzettségét, eddig foglalkozását, erejét és képességét.

Érdekes szemügyre venni azokat a *tipusokat*, melyeket e kérdés hivatott képviselői a probléma megoldására nézve fölállítanak. Egyike a leszögezésre méltó típusoknak az a szervezet, melyet a most említett szociálpolitikus a »*Sociale Praxis*« egyik utolsó számában ismertet és amelynek gerince a következő pontokból állana :

I. Amíg törvényes alapon nyugvó, kötelező biztosítás nincs, addig a *fakultatív munkanélküliség esetére való biztosítás szervezendő*, a meglévő és csak télen fennálló munkanélkülieket biztosító pénztár továbbfejlesztése útján.

1. Az ilyen alapon nyugvó munkanélküliség esetére való biztosítás — amely az önhibán kívül beálló munkanélküliségre vonatkozik — nem fedezhető pusztán a biztosítottak hozzájárulásaiból; a községek támogatása is szükséges.

2. A munkanélküliség esetére való biztosításnak a legszorosabb kapcsolatban kell lennie egy jól szervezett munkaközvetítő intézettel; helybeliek biztosításánál elegendő a helyi munkaközvetítő intézet, de ennek szoros összeköttetésben kell lennie a többi munkaközvetítővel (szakegyesületek és munkaadók munkaközvetítő intézeteivel) és keresnie kell a kapcsolatot a munkaközvetítő intézetek szövetségével is. Állandó tartózkodású munkásoknak máshol való elhelyezése, bár nagy nehézségekkel jár, mégis figyelembe veendő.

3. A munkaközvetítő intézettel való kapcsolat révén a biztosításnak törekednie kell a) első sorban arra, hogy *munkát* adhasson a munkanélkül maradónak, b) ha megfelelő munkát nem adhat, *segélyt* kell nyújtania. A segélyezés mértéke a hozzájárulások arányától függ; segély csak megállapított várakozási idő eltelte után nyújtható, s egy bizonyos idő múltán beszüntetendő; e tekintetben a szakszervezetek által gyűjtött tapasztalatok irányadók. A »megfelelő foglalkozás« fogalma megállapítandó.

4. A járulékok a veszély nagysága szerint osztályokba sorozandók. Olyan foglalkozások munkásai, amelyeknél a munka bizonyos ideig többször is szünetel, a legmagasabb járulékot fizetik (szezonzmunkások).

5. A biztosított olyan igényt szerez, amelynek alapján pénzbeli segélyt csak akkor követelhet, ha megfelelő munka nem áll rendelkezésre.

6. Hogy azokat a munkásokat is meg lehessen nyerni, akik a biztosítás számára a kedvezőbb anyagot szolgáltatják, akiknél tehát nem kell biztosan számítani a munkanélküliség bekövetkezésére, az intézményt a *takarékpénztárak* módjára kell szervezni. (Hasonlóan a rövid időre való életbiztosításhoz.) A munkás tehát visszakapja befizetett járulékeinak bizonyos százalékát, ha máshova megy, vagy ha körülbelül öt esztendőn át nem vette igénybe a pénztárt.

A biztosító intézmény igénybe veszi a szervezett munkások közreműködését; ez nagyon megkönnyíti annak a szakszerű ellenőrzését, hogy az önhibán kívül beálló munkanélküliség esetéről van-e szó. Az intézménynek azonban lehetővé kell tenni a csatlakozást a szervezetlen munkások számára is. Ama szakszervezetek, amelyek maguk be vannak rendezve a munkanélküliség esetére való biztosításra, tagjaikat egy pótbiztosítással látják el, amelylyel megszerzik az igényt a munkához való segítségre, vagy a pénzbeli támogatásra. A járulékoknak fokozatok szerint kell különbözniök; a járulékok a hasonlóképpen biztosítottak járulékeinak egy töredékét teszik. A segély egy töredéke a szakszervezet által fizetett segélynek; szervezett és szervezetlen munkások végeredményben egyenlő elbánásban részesítendők.

7. A felveendőkhöz száma korlátozandó, ha a rizikó-kiszámítás ezt úgy követeli.

8. A pénztár igazgatása egy paritásosan összeállított előjáróság felügyelete alá helyezendő. Vitás eseteket, valamint azt, hogy az önhibán kívül beálló munkanélküliség esetéről van-e szó, egy paritásosan szervezett bíróság dönti el.

9. Pénzügyi szempontokból helyes a biztosítás életbeléptetését kedvező konjunkturák idejére tenni.

II. E fakultatív biztosításon kívül törekedni kell *munkaalalmakat szerezni* azok számára, akik nem biztosítják magukat, vagy nem tudják magukat biztosítani, vagy kivonták magukat a biztosítás alól. Itt s főként válságok esetén a község számíthat az állam, a gyáripar, a kereskedelem és a közhasznú egyesületek

támogatására és közreműködésére. Télen e munkák szükségmunkává lesznek, amelyek a nem valódi és valóságos szükségmunkák csoportjaira oszlanak.

1. A valódi szükségmunkák ugyanis rendszerint nem rentabilisak, de egy időben nélkülözhetetlenek. A munka erkölcsi értéke legalább is egyenlő az anyagi értékben való veszteséggel.

2. Rentabilitásra lehetőleg törekedni kell; meg kell kísérteni új terek nyitását a szükségmunka számára. Figyelembe veendő mint új javaslatok: lenn-mívelés, kőmagú gyümölcsöstermelés, puszta területek, mocsarak megművelése, termővé tétele stb., az utóbbiakat esetleg a községgel közösen lehet folytatni. E mezőgazdasági munkásság révén talán sikerül a gyarmatosítás és esetleg a mezei munkások egy részét is vissza lehet nyerni.

3. A félig rokkant munkások számára csak igen nehezen akad munka a piacon. Ezek érdekében a rokkantbiztosítást ki kellene egészíteni egy olyan intézménnyel, amely felhasználná a munkaerőnek ezt a maradékát a teljes rokkantság beállásáig anélkül, hogy ezzel a jó munkaerőnek versenyt támasztana.

* * *

Nem kisebb evolúciót idéz elő a kérdés más modern államokban is.

Tudvalevő, hogy a múlt télen *Hollandiában* olyan intenzív volt a munkátlanság, hogy több hollandiai város, köztük Rotterdam is, komolyan foglalkozott a munkanélküliség ellen való biztosítás kérdésével. A városi tanács külön jelentést dolgozott ki a kérdéstről és a végén azt javasolta, hogy vegyék le az egészet a napirendről, mert a városoknak nem lehet hivatásuk a munkanélküliség ellen való biztosításról gondoskodni. A plénumban azonban ezt a javaslatot elvetették, egy bizottságnak adták ki a jelentést, amely egy külön községi intézménnyel felállítását ajánlotta. Az intézmény a munkásegysületeknek négy fajtáját foglalná magában. Nevezetesen olyanokat, amelyek csak ennek a biztosításnak a kedvéért alakultak, azután a szakszervezeteket, helybeli munkásegysületeket, és olyan szakszervezeteknek egyes osztályait, amelyeknek székhelye a városon kívül fekszik. A bizottság javaslatba hozta *egy állandó községi segélynek tíz évre való megszavazását* azzal a kifejezett céllal, hogy ennek útján a munkásbiztosításnak ez az ága a gyakorlati megvalósulás és az önsegélyes fenntartás medrébe kerüljön.

Angliában talán kevesebbet tárgyalnak, de annál energikusabb munkával igyekeznek a munkanélküliség veszedelmét csökkenteni. Legutóbb az angol kereskedelmi miniszter készített törvényjavaslatot, a munkanélküliek ügyéről. A javaslat alapja: *állami munkástőzsdék szervezése*. Angliát tíz körre osztja, mindegyik kör egy tanácsot alakít munkaadókból és munkásokból paritásos alapon. E tanácsok igazgatnák a munkástőzsdéket, ahol a munkaadók és munkások szerződéseiket kötnék; bizottságok állnának a munkások rendelkezésére utbaigazítással, segédkezet nyújtva a munkaszerzésben is. E bizottság feladata egyszersmind a munkások biztosításáról gondoskodni baleset és betegség esetére. Figyelemreméltó intézkedése a javaslatnak, mely szerint az intézmény céljait szolgáló épületben tágas éttermet tervez, ahol alkoholmentes italokat és ételeket szolgálnak fel.

Egy újabb, módosított javaslatban a munkára való jogot olyan sze-

mélyekre korlátozzák, akik hat hónap óta az illető helységben laknak és legalább az utolsó hat héten, vagy teljesen munkanélkül, vagy pedig a szokásos munkaóráknak legföljebb egyharmadáig voltak munkában. Ennél sokkal lényegesebb módosítás az, hogy a mostani javaslatban elesik az a klauzula, mely az így hatóságilag alkalmazott munkanélküliek számára szakszervezeti bérek fizetését írta elő. Ehelyett most külön testületek fölállításáról gondoskodik a javaslat, melyeknek föladata lenne a bérek mindenkorai megállapítása. A testületekben azonban a szakszervezetek képviselőinek is helyet kell adni. E módosítások azért jelentősek, mert azt mutatják, hogy a munkáspárt tényleg reméli, hogy a részletekben tett engedményekkel a parlamentnek elfogadhatóvá teheti a javaslat alapvető intézkedéseit. A törvénytervezet azonban újra megbukott. Ez azonban nem akadályozza az angol kormányt, hogy törhetlenül haladjon kitűzött célja felé. Újabb javaslatot dolgozott ki, melynek főbb intézkedései a következők:

A munkások és a munkáltatók közösen viselik a biztosítás költségeit, amelyhez az állam is tekintélyes összeggel járul. Bizonyos szakmákat csoportokba osztanak. Ezekben a szakmákban aztán a biztosítás kötelező úgy a tanult, mint a tanulatlan munkások, valamint a munkáltatóra nézve. A munkanélküliek segélye valamivel kisebb lesz, mint amennyit most a szakegyesületek fizetnek. A befizetendő járulék 50—60 fillér lesz hetenként. Egyelőre a következő szakmákat vették a tervezetbe: építőmunkások, gépmunkások, gép- és szerszámgyári munkások, hajóépítők, kocsipépítők és fűrészgári munkások. A megejtett vizsgálatok szerint ezekben a szakmákban fordul elő a munkanélküliség rendszeresen és hosszantartóan. Ha a munkás munkanélkül lesz, tagsági jegyével a munkásbörzén jelentkezik, ahol vagy munkát kap, vagy munkanélküli segélyt. Kár, hogy a tervezet részleteiről eddig még kevés pozitívum szivárgott ki az érdekeltség körébe.

*

Nem fogja senki szerénytelenségnek jellemezni, ha az előterjesztettek után igen röviden kitérek azokra a *konkrét javaslatokra*, amelyeket a kérdés megoldására nézve az 1903-ban megjelent munkámban fölvetni bátor voltam.

A preventív intézkedések közé tartozik mindenekelőtt néhány sarkalatos fontos kérdésnek az elintézése és, pedig: a munkaidő szabályozása, a munkabérek rendezése, az éjjeli munka rendezése, a gyermek-, inas- és női munka szabályozása, az iparfölügyelet teljes kiépítése.

A dolog érdemére tartozó további konkrét javaslataimat a következőkben foglaltam össze:

1. *közmunkák*, szükségmunkák, melyekre nézve igénybe veendő az állam, a község és a társadalom;
2. a *munkaközvetítés* országos szervezése;
3. a hazai munkaerők favorizálása;
4. foglalkoztató- és szükségműhelyek létesítése (esetleg javító munkákra is) bevált külföldi minták szerint;
5. a humánus intézmények kifejlesztése, mint például az ingyenkenyér-,

ingyentej-, levesosztó-intézetek, népkonyhák, melegedőszobák, hajléktalanok menedékhelye és ezekkel kapcsolatban a munkanélküliség idejének fölhasználása a munkások továbbképzésére ;

6. a munkanélküliség ellen való biztosítás, és pedig vagy egy állami munkásbiztosító hivatal útján, vagy a betegsegélyző és balesetbiztosító pénztárakkal kapcsolatban, esetleg a szakszervezetek közreműködésének igénybevételével, végre esetleg a decentralizálendő munkaközvetítő hivattal kapcsolatban létesítendő biztosító pénztárakkal kizárólag a munkanélküliség ellen.

Természetes, hogy a rövidesen, dióhéjban előadott tételket részletesen megokoltam, tárgyaltam egy-egy javaslatnak előnyeit, hátrányait és szembeszálltam a fölhozható kifogásokkal.

Ezekre a javaslatokra nem kérek külön szabadalmat, mert senki sem fogja hinni, hogy azokat külön ki kellett találni. A külföldön fölmerült javaslatok javarészenek összefoglalását képezik azok, melyek a mi sajátos viszonyainkhoz simulnának. E viszonyokra ugyanis az angol vagy francia kaptára készült javaslatokat nem lehet egyszerűen ráhuzni.

És mégis ha valaki azt kérdezné, *hogyan fogjuk meg mi a probléma megoldását*, erre a következőket felelném :

Most már meg van a hivatalos fórumunk, mely e kérdéssel foglalkozni köteles és pedig nemzetközi szövetség *magyarországi* fiókja, mely *Földes Béla* és *Mandelló Gyula* vezetésével nemrégben megalakult. Ennek föladata volna a legjobbnak ismert rendszereket, a genti rendszertől kezdve egész a legutóbbi angol törvényjavaslatig beszerezni és egy e célból szervezendő szakbizottsággal nemcsak végig tanulmányoztatni, hanem végig is tárgyalni. E gondos tárgyalás eredménye lehetne egy oly javaslat megállapítása, melyet viszonyainkhoz könnyű szerrel lehet alkalmazni. Ezeket a részleteket nyilvánosan tárgyalni nagy idő- és térpazarlás volna, legfeljebb az elvi kérdéseket kellene esetleg irodalmi úton is tisztázni. A részletkérdések kontradiktórius módon, bizottsági tárgyalás útján fognak tisztázódni.

Az anyagiakra nézve nem mellékes az a körülmény, hogy Budapest székes főváros közönsége a millenium alkalmával *egy milliós alapítványt tett*, melyre kimondották, hogy az *munkásjóléti célokra* fordítandó. *Vázsonyi Vilmos* fölszólalására a közgyűlés azt az utasítást is kapta: fontolja meg, nem lehetne-e ezt az alapot a *munkanélküliség* ellen való segítségképpen rendszeresen igénybe venni? De nálunk oly kevésbé sietősek a munkásjóléti célok támogatása, hogy szinte nem is lehet csodálkozni, hogy a város még ma sem foglalkozott ez alapítvány restituálásával és rendeltetésének megjelölésével. Pedig az alapítvány 14 évi kamata már meg is duplázta az alapítványt és nézetem szerint a mostani szociális érzékű polgármesternél nem lesz nehéz ezt az összeget a most vitatott cél számára megszerezni. És ha ez meglesz, könnyebben boldogulhatunk, mint bármely más nagy város, mely csak néhány ezer koronával vagy márkával kezdte meg e téren kitűzött céljainak a megoldását.

Csak még azt az egyet kívánom megjegyezni, hogy a kérdés megoldásához nálunk ép úgy szükség lesz a munkások közreműködésére, mint a munkaadók, a hatóság és az állam támogatására.

A néptáplálkozásról.

A Munkásügyi Szemle számára írta: **Bornstein Károly dr.**, szakorvos (Leipzig).

Első közlemény.

A néptáplálkozásnak olyannak kell lennie, hogy mindama követelményeknek megfeleljen, amelyek az izlés és a tápérték, az iny és a gyomor, szóval röviden az egész szervezet szempontjából és nem legkisebb mérvben a kevésbé tehetős munkálkodó osztályok anyagi viszonyai szempontjából joggal támaszthatók. Csak ily módon teljesíthető a táplálkozásnak tulajdonképeni célja, amely abban áll, hogy testünk, ez az eleven és dolgozó gép arra képesítessék, hogy a szükséges munkát elvégezhesse. Az élelem fűtőanyag és egyuttal az elhasznált géprészecskéknek pótlószere. A pihenő embernek is szüksége van az életnek fentarthatása céljából fűtőanyagra, táplálkozásra. A dolgozó gépnek természetesen több fűtőanyagra van szüksége és pedig annnyival többre, amennyivel többet dolgozik és amennyivel több munkát *kell* teljesítenie.

Napi táplálékunk vizen és sókon kívül, amelyeket mindig elégséges mennyiségben fogyasztunk, három főalkatrészből áll, t. i. fehérjéből, zsirból és szénhidrátokból (keményítőanyagok, lisztanyagok). Mig a zsirnak és a keményítőnek az élő szervezetre nézve ugyanolyan a szerepe, mint a fának és szénnek a gépre nézve, addig a fehérjének igen kiváló az értéke, amennyiben t. i. a növényben lévő testnél az izomzatnak felépítésére, a felnőttéknél pedig az elhasznált részecskéknek, sejtrészecskéknek pótlására szolgál. Ezen pótlásra állandóan szükség van, tehát szükséges, hogy állandóan elegendő mennyiségű fehérje hozassék a szervezetbe.

Mi a fehérje? Minden néven nevezendő vegyi meghatározás helyett, amelyet a legtöbb esetben nem értenek meg, konkrét fogalmakkal akarok szolgálni. 100 gramm vágott húspanban 75 gr. víz és 25 gr. szilárd állomány van. Ezen utóbbiból 20 gr. *húsfehérje*, a többi 5 gr. pedig sók és azon anyagok, amelyeket a huslevesben találhatunk. Ezen utóbbiban jóformán alig van erőállomány, hanem inkább sók és izesítő anyagok. A tejben 3% *tejfehérje*, casein van, amely nagy mennyiségben, 25—40%-ig a sajtban található. Minden szemes és hüvelyes veteményben, rozsban, búzában, zabban, árpában, rizsben, darában, borsóban stb. nagy mennyiségben lehet találni *növényi fehérjét*. Az olyan tápkészítmények, mint a glidin, aleuronat, roborat, tisztára növényi fehérjéből állanak. Minthogy pedig a fehérje mindenütt nagy mennyiségben könnyen és az eseteknek többségében olcsón kapható, nem nagy dolog a naponkint szükséges fehérjemennyiségnek megszerzése. A fehérjetápláléknak értékét még röviddel ezelőtt is jelentékenyen túlbecsülték és annál értékesebbnek tartottak valamely tápszert, minél fehérjedúsabb volt. Mindenkori *Voit*nak, a nagynevű müncheni physiologusnak kutatásaira hivatkoztak, aki azt tanította, hogy egy felnőtt, dolgozó férfinak naponkint 120 gramm fehérjére van szüksége és, hogy a munkája annál kiadóbb, minél több fehérje fordítatik ennek az elvégzésére. Később valamit engedtek ebből a súlyból, most pedig bőszes tudományos kutatásból és százezernyi tapasztalatból tudjuk, hogy naponkint 70 gr. fehérje teljesen elegendő és hogy ezen mennyiséget játszva megszerezhetjük. Hiszen az oly kedvelt hús 20%, a tej 3% (azaz egy literben 30 gr.), a sajt 24—40%, a liszt 10—12% fehérjét tartalmaz és a különböző kenyérfélékben 7—10% fehérje van.

Azon körülményből kifolyólag, hogy ezen tápszert azelőtt annyira túlbecsülték, érthető, hogy a hús is igen nagy becsben állott, ami egyrészt az egészségnek, másrészt pedig az erszénynek vált kárára. Azon megismeréssel kapcsolatosan, hogy a fehérjéből kisebb mennyiség is elégséges, éppen a húsnak a becse szállott alább. Ezt a tényt örömmel üdvözölhet-

jük, annyival is inkább, mert az egykori tévhit, amely némely körökben még most is el van terjedve, igen nagy kárt okozott.

Sohasem tanított bennünket sem a tudomány, sem pedig a tapasztalat arra, hogy éppen húsról, illetőleg húsfehérjéről van szükségünk. Tudjuk és hirdetjük is, hogy bizonyos mennyiségű fehérjéről van szükségünk. Megszokás, elkényeztetés, hamis értékelés, utánzási ösztön és sok mindenféle előítélet, amelyet szívesen vagyunk hajlandók alapvető és megdönthetetlen igazságnak tartani, a magunk és mások kárára arra bírta bennünket, hogy a húsnak kivételes értéket tulajdonítsunk. Elérkezett már annak a legfőbb ideje, hogy a hús kellő értékére leszállítsassék és szerény értékének megfelelőleg soroztassék be. Ha az előítéletektől megszabadulunk, igen nagy lépéssel haladunk előre, kivált a néptáplálkozás dolgában. A hús kis mennyiségben nagyon kellemes és sokféle elkészítési módjáért, kivált a háziasszonyok előtt, nagyon kedvelt tápszer, azonban nem különb, mint sok egyéb tápszer, amelyeket bátran nélkülözhetünk. Sem nem nélkülözhetetlen, sem pedig nem főfontosságú az életre nézve. Erre tanít bennünket a tudomány és a bőséges tapasztalat. Annak a mesének, hogy a hús különös erőt ad, végre meg kell szünnie. Az emberiségnek kárára nagyon is hosszú ideig hitték és hirdették azt dogmakép. Az erőt adó anyagok egészen más formájúak. Aki naponkint jóllakik és emellett kevés, vagy éppenséggel semmi húst sem eszik, az azért elég fehérjét fogyaszt el, amely az elhasznált sejtanyagot pótolni képes. Gépalkatrészek sohasem lehetnek erőnemzők! És aki a húst szereti, annak nem kell mindjárt ama drága húsfajokhoz fordulnia, amelyeket drága pénzen a mészáros mér ki. Hiszen a halkereskedő is teljes értékű húst árul és a halhús a többi hússal egyenértékű. Az olcsó tengeri hal, a füstölthal stb. elég kitűnő fehérjét szolgáltat és elég gyakran csak azért nem becsülik meg kellőleg, mivel olcsó áron kapható.

A húsnak teljesen fölösleges voltát nemcsak a tudomány bizonyítja, amely csak *fehérjét*, de nem éppen *húsfehérjét* követel, hanem sok erőteljes népnek, például a japánoknak és az indusoknak a története, nemkülönben a mindennapi tapasztalat is. Mi valamennyien ismerünk személyeket, akik hosszú idő óta nem táplálkoznak hússal. Ezek az úgynevezett vegetáriánusok. Tudjuk, hogy Németországban is sok ezer férfi és nő van, akik valamely okból tartózkodnak a hústól, de azért éppenséggel nem kevésbé munkaképesek. Sőt, talán még fokozottabb munkaképességük! Távgyaloglásoknál, sportgyakorlatoknál, amelyek különös kitartást és erőt igényelnek, a győztesek között gyakran találhatunk olyan személyeket, akik sem hússal, sem alkohollal nem élnek. Ha a hús életfontosságú és olyan tápszer volna, amely különös erőt kölcsönöz, hogyan volna ez az eredmény lehetséges?

Ezen tárgynál valamivel hosszabban időztem azért, mert kiválóan fontosnak tartom, mivel éppen ennél kell az elfogultság, az előítélet, a hamis értékelés és a túlbecsülés ellen sürgősen sikra szállni.

Az észszerű néptáplálkozáshoz mindenütt első sorban a kenyér tartozik. Igen nagy értékű, erőt adó tápszer, amely nélkülözhetetlen és pótolhatatlan. A gabonatermő föld szent föld, azonban nem egyes egyének, hanem az egyetemes emberiség érdekében szent. Itt van a mi erőnknek a gyökere és kútforrása. A gabonatermő szántóföldnek a művelése nem úzhető eléggé intenzíven. A komoly tudomány az egész világon részt vesz ama problema megoldásában, hogy miképpen lehetne arra eszközöket és módokat találni, hogy a föld termése állandóan dúsabb és dúsabb legyen. Azonban a buvárlat itt sem az egyesek érdekében kutat, akiknek több, vagy kevesebb földbirtokuk van, hanem az egész nép, a népjólét érdekében. Aki a föld termőtalajából csupán csak azért von el valamely területet, hogy ezen kevésbé fontos, vagy éppenséggel nem fontos, sőt esetleg káros termékeket neveljen, az vétkezik a népjólét ellen. Hasonlóképpen vétkezik az is, aki a táplálkozásra szolgáló gabonaneműt más célra adja, például az

árpát a sörfőzésre, a burgonyát a pálinkagyártásra. Két irányban is vétkezik, t. i. elvonja a néptől a jótékony táplálékot és megengedi, hogy az káros méreggé alakíttassék át.

A tudomány és a tapasztalat mutatja, hogy a dolgozó embernek naponta nagy mennyiségű keményítő vagy lisztanyagokra, u. n. *szénhidrátokra* van szüksége. A szükséges szénhidrátok napi mennyisége körülbelül 500 gramm, ellentétben a 70 grammnyi fehérjével. A szénhidrátokat főleg a kenyérből, fehér és barna kenyérből, kétszersültből, különféle tésztaeműekből, rizsből, tengeriből, cukorból stb. vesszük, legfőképpen azonban a kenyérből. Mindezen anyagok a testben cukorra változnak és a sejtekbe bekebeleztetnek, hogy ott meleget és energiát termeljenek és maradék nélkül elégjenek. A kenyér nemcsak táplál, hanem egyszersmind nagy erőt és kitartást is nyújt. Ahol kenyér van, ott már nem szenvedhetünk szükségletet. A húsdrágaság húshiányt jelent, a húshiány azonban semmiképpen sem jelent még táplálkozási hiányt. Azonban a kenyérdrágaság kenyérhiányt és a kenyérhiány táplálkozási hiányt, sőt mi több, éhséget is jelent, mint azt Oroszországban évenként láthatjuk. Az közömbös dolog, hogy a liszt milyen alakban használtatik és az is, hogy melyik kenyérfélének adunk előnyt, mert ez többnyire a megszokástól és a népszokástól függ.

A táplálkozásban igen fontos szerepük van a zsiroknak, akár állati, akár pedig növényi eredetűek. Az embernek naponta körülbelül 50—80 gramm zsirra van szüksége. Zsirok és szénhidrátok között érdekes csereviszony van, t. i. aki több zsirt fogyaszt, annak kevesebb szénhidrátra van szüksége és viszont. Emellett tekintetbe veendő, hogy 1 gr. zsirnak $2\frac{1}{4}$ -szer akkora tápértéke van, mint 1 gr. szénhidrátanak. 20 gr. zsir tehát 45 gr. szénhidrátot pótolhat, ellenben a fehérjét ezeknek egyike sem pótolhatja. A zsir és lisztanyag: fűtőanyag. A zsirok a természetben nagyon el vannak terjedve és többnyire jól és olcsón beszerezhetők. Természetesen nem épen szükséges, hogy az ember a legdrágább és legjobb ízű zsirhoz, t. i. a tejfélékben lévő zsirhoz: a vajhoz szokjék. Kétségkívül megengedjük, hogy a vaj jó és kellemes ízű, azonban állandó használatra nagyon drága. Épen ezen okból az észszerű néptáplálkozás szempontjából üdvös dolog, ha egészen biztosan tudjuk, hogy az egyes zsirfajok — egészen jelentéktelen, figyelembe is alig vehető kivételektől eltekintve — teljesen egyenértékűek. E tekintetben is hálásaknak kell lennünk az iparral szemben, hogy a margarinban egy olcsó, jól kihasználható és kellemes, teljesen egyenértékű vajpótló anyagot nyújt. Mily gyakran ettünk már margarint vaj helyett anélkül, hogy észre is vettük volna! Mindama törekvések, amelyek akár az érdekelt körökből, akár pedig a hamis törvényhozásból kiindulólág ezen zsir ellen akarnak hangulatot csinálni, erélyesen visszautasítandók. Igen jól kihasználhatók és teljesen kifogástalanok a gyarmatokból származó növényi zsirok is, akár a pálmafáról, akár pedig a kókusznövényből származnak. A kókuszvaj és hozzá hasonló zsirok megérdemlik, hogy kivált a sütés-főzésnél bőségesen használtassanak. Az én háztartásomban szívesen és gyakran használtatnak, jól megemésztetnek és felényire sem oly drágák, mint a vaj. Az állati zsirok (disznózsir, libazsir stb.) jók és annál jobbak, minél könnyebben olvadnak. Az étkezésnél mindig tekintetbe veendő, hogy a mártások többnyire nagyon zsirosak, amely okból sok tápanyagot tartalmaznak. Éppen ezért ne hagyjuk azokat a tányéron.

Mielőtt reggel a napi munkánkhoz fognáink, az eleven gépünket, amely éjjel pihent és fűtőanyagától megszabadult, újra be kell fűtenünk és új fűtőanyaggal, friss élelemmel kell ellátnunk. A különböző országokban és ezekben megint a különböző osztályoknál különböző szokások fejlődtek. Az egyik kávéat iszik, a másik teát stb. és míg az egyik fehér, addig a másik barna kenyeret eszik hozzá; az egyik megkeni vajjal vagy valami másféle zsirral, a másik pedig higabb, vagy sűrűbb gyümölcsizzel, sőt sokan tojást, húst, vagy sajtot is esznek. Milyen legyen az észszerű reggeli? Olyan, hogy

serkentsen és tápláljon is. Italul, mivel a megszokásnak és a népszokásnak is megfelel, kávé, teát ajánlunk, vidéken pedig rántott levest. A kávé és tea jóízű, kissé izgató, de ártalmatlan, ha gyenge forrázatban élvezzük. Erős forrázatok ártalmasak, mert szívmérgeket, t. i. coffeint és theobromint tartalmaznak nagyobb mennyiségben. Azért néha jobb a méregtelenített coffeinmentes kávé használni, vagy az ugynevezett malátakávé, amely jóízű és kellemes. Azonban ennek sincs tápértéke, tápértéket csak a tej, a tejszín, a cukor ad neki. Ezen utóbbi tiszta szénhidrát és nem túlságosan nagy adakban kitűnő, nagy értékű tápszer, amely gyorsan kölcsönöz meleget és erőt. Jó íze miatt ezenkívül kifogástalan élvezeti cikk is. Az édességeket nem szabad nyalánkságoknak tartani és ily módon rossz hírüket kelteni, mert nagy értékük van.

A reggeli italban a cukron kívül a tejnek, illetve a tejszínnek van nagy értéke. Legjobb volna természetesen, ha a tej képezné a főalkatrészt, amelynek itt és általában mindenütt sokkal fontosabb szerepének kellene lennie és minden egyéb pótitálnál alkalmasabb volna az alkoholnak a kiszorítására. A tejet igazán olyannak tekinthetjük, mintha folyékony kenyér volna és teljes joggal szokták mondani: Ha szomjazol, igyál tejet és ha éhezelsz, egyél tejet. Ebben benne van a legjobb fehérje, a legjobb zsír és nagy mennyiségű szénhidrát, cukor alakjában. Nemcsak a szomjuságot oltja, hanem az éhes ember jól is lakik vele, azonkívül könnyen megszerezhető és rendkívül kellemes. Minden vele készített tápszernek a tápértékét emeli és megakadályozza a káros élvezetek után való vágyat. Teljesen megbízható szakértők részéről tudom, hogy a mezőgazdaság minden időben képes volna a legnagyobb szükségletnek a kielégítésére is. A felnőtt emberre nézve egyáltalán nem megcsúszó, ha egy-egy pohár tej után nyul. Svédországban gyakran volt alkalmunk arra, hogy a napnak minden órájában tejivó férfikat láthattunk. Itt a józan ész győzedelmeskedett az egyes embernek és az összességnek az érdekében. A kulturális előhaladásnak eléggé meg nem becsülhető jele volna, ha a tejfogyasztás emelkednék és ezzel szemben meg az alkoholfogyasztás csökkenne.

A munkabér Magyarországon.

Irta: **Bresztovszky Ernő.**

Sokféle szempontból fontos szociálpolitikai szükséglet a fizetett munkabérek mekkoraságának ismerete. A munkáltatónak és a munkásnak egyformán érdeke volna pontos kimutatás a bérek mekkoraságáról. A havi fogyasztópiac felvevőképességéről is csak az adhatna tájékoztatást. A nagyobb kapitalista államok méltányolják is ezt a szükségletet. Statisztikai hivatalaik munkaköre nem szorítkozik csak azokra a megfigyelésekre, amelyeknek ismeretére kizárólag a munkanélküli jövedelmek élvezőinek van szükségük, hanem kiterjeszkedik a tömegek életkörülményeinek vizsgálatára is. Náluk gyakorta megjelenő részletes kimutatások készülnek a munkabérekéről, a bérek ingadozásáról stb.

Mi sajnosan nélkülözzük az ilyen kimutatásokat, pedig már maga az állam is szükségesnek kezdi látni, hogy alaposan ismerje a tömegek — főként a városi munkások — jövedelmi viszonyait s ezzel fogyasztóképességét. Csak nagy utánajárással, bizonyos tényekből való következtetés útján tudunk valamelyes képet szerezni magunknak a bérvizonyokról.

1. Az ipari munkabérek kérdése a legérdekesebb, de egyszersmind legbonyolultabb is. A legutóbbi népszámlálás alkalmával tettek ugyan kísér-

letet az ipari munkások jövedelmi viszonyainak megállapítására, de ez a kísérlet sikertelen maradt, eredménye részleges, megbizhatatlan s különben is elavult.

Frissebb, megbízhatóbb, de általánosabb jellegű az országos munkás-betegsegítő pénztár bér-statisztikája. A kimutatás a hivatalos bércategóriák szerint osztja meg a pénztárak tagjait:

Kereset koronában									
0—1	1—2	2—3	3—4	4—5	5—6	6—7	7—8	0—8	
Taglétszám ezrekben									
153'7	227'3	198'7	103'9	49'2	28'6	10'8	8'7	780'8	
Taglétszám százalékban									
19'7	29.1	25'4	13'3	6'3	3'7	1'4	1'1	100	

Az összes tagok napibére tehát:

153'7	ezer tag	á	1'0	kor.	=	153'7	ezer kor.
227'3	«	«	1'5	«	=	340'9	«
198'7	«	«	2'5	«	=	496'7	«
103'9	«	«	3'5	«	=	363'8	«
49'2	«	«	4'5	«	=	221'4	«
28'6	«	«	5'5	«	=	157'6	«
10'8	«	«	6'5	«	=	70'1	«
8'7	«	«	7'5	«	=	64'9	«

A 781 ezer tag napi keresete eszerint 1 millió 869 ezer korona lenne. Ebből kitűnik, hogy az átlagos napibér 2 korona 38 fillér.

A betegsegítőpénztári jelentésnek cikkünk szempontjából az a hibája, hogy túlterjed az »ipari munkás« fogalmának körén. A rendelkezésünkre álló másik forrással ellenkező baj van. A most megjelent gyáripari üzemi munkásstatisztika ugyanis — ez az említettem második forrás — a gyáriparra szorítkozik, gyárnak minősítve azt az ipari üzemet, amely legalább is 20 munkást foglalkoztat állandóan vagy pedig »az üzemnek tömegtermelési irányzata mellett az ipari munkához elemi erőt használnak.« Bármily tág is a gyárnak így értelmezett fogalma, keretein mégis kívül esik nemcsak az iparüzemek jó része, de az ipari munkásoknak nagyobb része is: már 1900-ban 637 ezer ipari munkást számoltak össze s az 1906-ban fölvetett gyáripari bérstatisztika mindössze 303'5 ezer gyári munkásról és inasról tesz említést. Minthogy az ipari munkáslétszám a háromnegyed milliót az adatgyűjtés idején már valószínűleg meghaladta, a gyáripari statisztika bér-kimutatása az ipari munkáslétszámnak két ötödére sem terjed ki.

A munkások és inasok heti bére

10 koronánál kevesebb volt	---	---	---	75.185	esetben	(24'8 ^{0/0})
10—14 korona	»	---	---	65.228	»	(21'5 ^{0/0})
14—20 »	»	---	---	72.776	»	(24'0 ^{0/0})
20—30 »	»	---	---	54.223	»	(17'9 ^{0/0})
30—40 »	»	---	---	22.308	»	(7'3 ^{0/0})
40—50 »	»	---	---	7.467	»	(2'5 ^{0/0})
50—60 »	»	---	---	1.999	»	(0'7 ^{0/0})
60—70 »	»	---	---	735	»	(0'2 ^{0/0})
70 koronánál több	»	---	---	468	»	(0'1 ^{0/0})
bért nem kapott (inasok)	---	---	---	2.362	»	(0'8 ^{0/0})
bér ismeretlen volt	---	---	---	757	»	(0'2 ^{0/0})

Összesen --- --- --- 303.508 esetben (100'0^{0/0})

Ha az első kategória átlag-bérét 7, az utolsóét 80 koronának vesszük s a többi kategóriákban a középarányost tesszük meg átlag-bérnek, — mint fentebb tettük — akkor kiszámíthatjuk megközelítő pontossággal a gyáriparban a munkásoknak kifizetett heti bérek összegét, amely ilyenképpen szá-

mítva 5.164 ezer koronát tesz ki. Ez az összeg 303 ezer munkás között oszlik meg. Fejenként nem is egészen 17 korona (16.71 korona) tehát a heti bérátlag, ami megfelel, hat munkanapot számítva, 2 korona 78 fillérnek.

A két számítás tehát meglehetősen fedí egymást. Ami negyven filléres különbség 2.78 és a 2.38 koronás bérátlag között van, azt megmagyarázza az az eltérés, ami a két statisztika anyaga között fönnáll. A betegsegítő pénztárok minden városi munkást tagjaik közzé számlálnak, a tanulatlan napszámosok, bolti szolgák, málházók, zsákhordók, kiségitők sokféle fajtája szerepel tehát a kimutatásban. Ezek a munkások nem ipari munkások s szerény keresetükkel lenyomják a bérátlagot. A gyáriparban ellenben több a képzett, szervezett ipari munkás s ez a gyáripari béreket a kisipari bérek fölé emeli.

Az ipari átlagbér ezek szerint a két eredmény között van, kb. 2.50 korona lehet naponta.

Ha ezt a napibért évi keresetre számítjuk át, akkor tekintetbe kell vennünk a munkaszüneti napokat: ünnepet, vasárnapot, betegséget, sztrájkot, kizárást, gazdasági depresszió-okozta munkanélküliséget, szezonmunkát stb. Ezek a tényezők nagyobb arányú keresetcsökkenést jelentenek, mint gondolná az ember: az ünnepek és vasárnapok lecsökkentik az évi munkanapok számát 300-ra, a betegség (a pénztárok tagjainak 41%-a volt hosszabb-rövidebb ideig beteg!), a szezonmunka (egész iparágak, pl. az építőipar, teljesen szünetelnek évről-évre, hónapokon át stb.) legalább is 20–30 napot vesznek igénybe, nem is szólva az állandó munkahiányról. Sokat számítunk tehát, ha az évi munkanapok számát 280-ra tesszük.

Ily alapon számítva 700 korona az átlagos ipari munkás évi keresete, amelyet 280 nap alatt keres meg, de 365 nap alatt fogyaszt el. Megélhetésre jut tehát naponta nem egészen 2 (1.91) korona. Minthogy pedig az ipari munkásságban minden keresőre egy eltartott jut, kiderül, hogy az ipari munkásnépesség egy-egy tagjának átlag napi 1 korona sem jut megélhetésre.

Hogy ez az állapot, különösen most, amikor a folytonos áremelések csökkentették a pénz vásárlóképességét, milyen súlyos következményekkel jár az ipari munkásság mortalitásának és morbiditásának növekedése, munkaképességének és fogyasztóképességének csökkenése tekintetében, azt az is elképzelheti, aki a hivatalos halandósági statisztikát meg a pénztárok beteglétszámáról szóló kimutatásokat nem forgatta.

II. A bányamunkások béreit évről-évre kimutatja a hivatalos állami statisztika.

Helyesebben: a bérmaximumot és minimumot mutatja ki. Ilyképpen:

	Férfiak		Nők		Gyermekek	
	legnagyobb	legkisebb	legnagyobb	legkisebb	legnagyobb	legkisebb
b é r e f i l l é r e k b e n						
1891—1895. években						
átlag	382	66	150	44	130	26
1895—1900. években						
átlag	652	56	170	49	158	27
1900—1905. években						
átlag	458	62	162	54	187	35
1908. évben	589	100	240	40	240	28

A bérmaximumok és minimumok ilyen kimutatása nagyon megtévesztő, minthogy a bérátlag nem a kettő középátlója. A maximum néhány előmunkás bére, az átlag nagyon messze esik a kivételes maximumtól s igen közel járhat a minimumhoz. A gyáripari munkások átlagbére — hogy analógiát hozzak föl — nem a heti 70 koronát meghaladó maximum és a 10 koronánál kisebb minimum középátlója, nem 35 korona, hanem amint láttuk, 17. A férfi-bányászok 1908. évi napibérátlaga sem az 580 és 100 fillér középátlója, nem 340 fillér, hanem ennél jóval kevesebb. Hogy mennyivel kevesebb, az ki nem számítható, mert a statisztika a maximumon

és minimumon kívül semmiféle adattal nem szolgál. Föl kell tehát tételeznünk, hogy a bányában is körülbelül olyanok a bérvizonyok, mint az iparban s a bérmaximum, a tényleg fizetett átlagbér, meg a minimum úgy viszonylanak egymáshoz, mint 7:2:1. A helyzet ennél semmiesetre sem jobb, de rosszabb lehet.

Ezen az alapon számítva, az 1908-ban fizetett bányamunkás-napibérek átlaga valószínűen ez volt:

férfi-bér	--- --- --- ---	2 korona,
női-bér	--- --- --- ---	80 fillér,
gyermek-bér	--- --- --- ---	50—60 fillér.

Ebben az évben 87.150 munkás dolgozott a Magyarbirodalom bányáiban; közülük 1.672 nő és 398 gyermek. A nők és gyermekek örvendetesen kis száma megengedi, hogy az átlagos évi kereset kiszámításánál mellőzzük a női- és gyermekbérek különszámítását, ami valamivel csökkentené az átlagot. Ha föl tesszük, hogy mind a 87 ezer munkás keres napi 2 korona átlagot, akkor a 280 napos munkaév 560 korona évi jövedelmet hoz, ami annyit jelent, hogy naponta 1'53 korona jut megélhetésre. Mivel pedig a bányászatban minden keresőre két eltartott jut, a bányamunkásnépességnek fejenként 50 fillérből kell megélnie naponta.

III. A mezőgazdasági munkabérekéről külön kötetben számol be évente a földművelésügyi minisztérium s ennek a gondoskodásnak eredménye az, hogy a falusi munkás jövedelméről még kevesebb pozitívumot tudunk, mint a városi munkáséról. A járásokonként részletezett kimutatás ugyanis szintén csak maximumot meg minimumot tüntet föl, ami országosítva még kevésbé megbízható alapja a számításoknak, mint a bányászokról szóló kimutatás. Ezenkívül még az évi munkanapok átlagát sem tudjuk pontosan, még kevésbé ismerjük a legutóbbi népszámlálás, 1900 óta nagyon megváltozott munkáslétszámot, nem tudjuk mennyi férfi-, mennyi női és gyermekmunkás dolgozik. Enélkül pedig egyenesen lehetetlen minden valószínű számítás. Nem is szólunk most arról, hogy a statisztika adatgyűjtői érdekelt emberek, akiknek jóvoltából kimutathatóan emelkednek a bérek, amíg a mezőről a földművelésügyi minisztériumig, onnét a statisztikát forgató közönségig eljutnak.

Ami pozitívum a kimutatásból megtudható, az annyi, hogy a mezőgazdasági munkásság jövedelme az ipari munkásságénál is kevesebb.

A kezünkben levő legutolsó kimutatás szerint a legutóbbi tíz év átlagában következők voltak a mezőgazdasági bérek:

		Ellátással fillér	Ellátás nélkül fillér
férfi napszám	--- --- --- ---	103'8	143'5
női »	--- --- --- ---	70'2	99'7
gyermek »	--- --- --- ---	45'9	67'7

Hogy most ebből az átlagos évi jövedelmet fenti módszerrel kiszámítsuk, ahhoz ismernünk kellene legalább 1. a munkáslétszámot nemek és kor szerint, 2. a munkanapok számát egy évben, 3. a munkanapok számát az évszakok szerint, hogy az évszakok szerint kimutatott bérekkel összevethessük, 4. az ellátás értékét s az ellátás nélkül dolgozók számát. Ezek ismerete híján azonban lehetetlen számítani.

A földművelésügyi minisztérium, úgy látszik, maga is érzi ezt, mert az utóbbi években tudósítói útján az évi kereset iránt is érdeklődik. A tudósítók itt-ott küldenek is egy hozzávetőleges adatot, amely adatok azonban oly hiányosak, hogy belőlük a minisztérium még vármegyei átlagot sem tud minden megyére vonatkozóan összehozni, nemhogy országos kimutatást tudna adni. Aki átlapozza a kimutatást, sokkal több 3—400 koronás férfi-keresetet fog találni, mint 4—500 koronásat, vagy pláne ennél is többet. A női keresetek között a 250—350 koronás a leggyakoribb. A nős cselédek évi — jórészt terményekben kapott — jövedelme leginkább 4—500, a

nőtleneké 3–400 korona között ingadozik. Hozzávetőleg tehát a helyzet itt is az, ami a bányászoknál: minthogy talán egy korona jut naponként elkölteni való s egy eltartott esik egy keresőre, naponta 50 fillérből kell megélnie a mezőgazdasági munkásnépességnek is fejenkint. A valóságban azonban a helyzet, tapasztalat szerint, ennél sokkal kedvezőtlenebb Magyarország legnagyobb munkáskategóriájára nézve.

Összefoglalva végeredményeinket, amint hiányos adataink alapján kiszámítható, Magyarországon ez a vagyontalan átlag-munkás helyzete:

az ipari munkásnépnek fejenkint és naponta egy koronája sincs egészen a megélhetésre,

a bányászat munkásnépességének feleannyi jut,

a mezőgazdasági proletariátus több milliós tömegének annyi sem.

Ezek a tények. A konzekvenciákat a szociálpolitikus éppen úgy levonhatja belőle magának, mint a honi iparcikk-fogyasztó piac értékét latolgató nemzetgazda.

SZEMLE.

MUNKÁSBIZTOSÍTÁS.

A kerületi munkásbiztosító pénztárak átszervezése fontos lépéssel haladt előre azzal, hogy az állami munkásbiztosítási hivatal a kerületi pénztárak alkalmazottai szolgálati és illetmény szabályzatának mintáját előadói tervzetben nyilvánosságra hozta és a tervezet megvitatására folyó hó 18-ára az érdekeltség bevonásával szaktanácskozmányt hívott össze. Kivánatos, hogy a szolgálati és fegyelmi szabályzatot az autonomia, az összes méltánylandó szempontok figyelembevételével mielőbb megalkossa és ezzel a pénztári alkalmazottak helyzetét biztos alapokra fektesse.

A munkásbiztosítás Horvátországban. A zágrábi országos munkás betegségélyző és balesetbiztosító pénztár folyó évi január hó 30. napján tartotta alakuló közgyűlését és egyhangúlag elfogadta a horvát országos munkásbiztosítási hivatal által kidolgozott alapszabálytervezetet. Említést érdemel, hogy a hivatal a betegségélyezési járulékok számításánál heti hét munkanapot vett alapul, ami azt bizonyítja, hogy a törvényt nem a m. kir. állami munkásbiztosítási hivatallal egyezően magyarázza, amely köztudomás szerint, a budapesti országos munkásbetegségélyző és balesetbiztosító pénztár alapszabályainak vonatkozó részét törvényességi okból nem látta jóváhagyhatónak. Hallatszík, hogy a horvát országos munkásbiztosítási hivatal álláspontját gyakorlati okokra alapítja, emellett pedig azt tartja, hogy ez az álláspont a törvénytől összeegyeztethető.

A zágrábi országos munkás betegségélyző és balesetbiztosító pénztár közgyűlése megválasztotta az igazgatóságot és a felügyelő bizottságot. A hivatal azonban már folyó évi március hó 17. napjával felfüggesztette az önkormányzat működését és az országos pénztár vezetésére a hivatalnak egyik tagját küldte ki, megfelelő segéd személyzettel. Erre az intézkedésre az igazgatóságnak időközben hozott határozatai szolgáltak alapul. Az igazgatóság ugyanis tiltakozó határozatot hozott az előbbi bännak az ellen a rendelete ellen, a melylyel ez az országos pénztári tisztviselői állások rendszeresítése és az illetmények megállapítása iránt rendelkezett. Egyszersmind a hivatal által készített szolgálati és fegyelmi szabályzattervezetet nem teljességében, hanem csak több rendbeli módosítással fogadta el; végül a költségvetés és a szolgálati és fegyelmi szabályzat jóváhagyásának bevárása nélkül ügyvezető igazgatót választott.

Ezeket a határozatokat és intézkedéseket a hivatal megsemmisítette, illetőleg a szabályzat jóváhagyását megtagadta és az országos pénztár vezetését a költségvetés jóváhagyásáig saját közegére bizta.

Pénzintézeti tisztviselők szervezkedése a kötelező betegsegélyezés ellen. A pénzintézetek országos nyugdíjegyletének igazgatósága legutóbbi ülésén elhatározta, hogy országos mozgalmat indít az iránt, hogy a pénzintézeteket vonják ki a betegsegélyezés hatálya alól; megbízta az igazgatóság dr. Kégl Jánost, hogy ebben az értelemben szerkesztszen a kormányhoz intézendő memorandumot.

Nagy érdeklődéssel várjuk, hogy mily okokkal lehet ezt a kívánságot a közérdek és különösen az érdekelt és jelenleg biztosított tisztviselők szempontjából elfogadhatóan támogatni. Annak idején majd mi is tárgyaljuk a memorandumot.

A kolozsvári kerületi munkásbiztosító pénztár a közrebocsájtott évi jelentés szerint az 1909. évben pénzügyileg kedvező eredményt ért el. A tagsági forgalom csak csekély emelkedést mutat. Az év elején 14.540 betegség esetére biztosított tagja volt a pénztárnak. Az év végéig a taglétszám mindössze 870-el szaporodott.

A tagjárulék-bevétel 231.508 K 51 fillért tett ki, amely összeg a taglétszámhoz viszonyítva kevésnek mondható, mert e szerint egy-egy tagra 15 K 02 f. esik. Ez a kedvezőtlen arány a munkások aránylag alacsony munkabéreinek a folyománya. Az évi jelentés ki is tünteti, az egyes napibérosztályokba tartozó heti számcsoportokat. Ebből megtudjuk, hogy a 2°-os járulékot fizetők közül a legtöbb az I. osztályba (1.248); a 3°-osok közül pedig a legtöbb a III. osztályba tartozott. Az első osztályba tartozóknak 1 K, a 2-ik osztályba tartozóknak pedig 2 K 50 fillér a napibér átlaguk. Utánuk a II. (napibérátlag 1 K 50 f.) és IV. osztály (napibérátlag 3 K 50 f.) következik. Az alacsony napibérosztályoknak kontingálása a táppénzköltségeknél természetesen megnyilvánul. Mindössze 60.485 K 39 f. fizettetett ki e címen. Egy-egy tagra 3 K 92 f. esik. Az egészségügyi viszonyok kedvező állapotát igazolják a jelentésnek a betegségek tartamára vonatkozó adatai. Legtöbben csak 4—5 napig voltak betegek (658.) Azoknak száma akik 2 héten belül meggyógyultak 2.350; 10 hétig 57 volt beteg; 20 heti igényjogosultságát pedig mindössze 41 beteg merítette ki. A segélyezési kiadások általában igen kedvezően alakultak ki. Ezen jelenség tette lehetővé, hogy a pénztárnak a lefolyt 1909. évben 20.564 K 36 f.-nyi feleslege volt. Ebből $\frac{2}{3}$ rész az Országos Pénztárt illeti, $\frac{1}{3}$ részt pedig az igazgatóság a felállítandó tüdőbeteg gondozó intézet berendezési és fentartási költségeire kíván fordítani.

A közgyűlés elé terjesztendő javaslatok között fekszik az orvosi kérdés rendezése is. Az igazgatóság a fix orvosi rendszert kívánja fentartani.

Az igazgatóság jelentésében kiemeli, hogy célszerű volna egy kórháznak a város és pénztár által közös fentartása.

A biztosító 2.691 munkaadó közül 62 munkaadóra 25.401 K 27 f.-nyi baleseti járulékot is vetettek ki.

Az 1910. évre 32.508 K, az 1911. évre pedig 35.902 K felesleg irányoztatott elő.

A nagyváradai kerületi munkásbiztosító pénztár igazgatóságának 1909. évről szóló jelentése 37.841 K 21 f.-nyi hiányról számol be. — Ennek okául a jelentés rámutat, a tagjárulékok 7-ik napra eső részének eltörlésére, ami ezen pénztárnál a múlt évben több mint 50.000 korona veszteséget jelentett.

Az év elején kimutatott 13.607 tagból álló létszám az év végeig 5.052 taggal szaporodott. — Ezen pénztárnál is — ellentétben a gyárvárosokkal — a taglétszám zöme az alacsonyabb napibérosztályokban helyezkedik el. — Legtöbben a II. osztályba (napibérátlag 1 K 60 f) tartoztak, számszerint 7.022. Ezután az I. osztály következik 4.844 taggal. — Az évvégi taglétszám szerint egy-egy tagra esik a járulékbévételekből mintegy 18 korona, a taglétszám-átlag alapján pedig körülbelül 19 K 26 f.

A segélyezési kiadások nem voltak kedvezők, aminek egyik lényeges oka a lefolyt év szeptember havában fellépett tifusz járvány.

A 331.090 K 06 f.-nyi járulékbévételel szemben a táppénzkiadás 103.778 K 21 f.-re rugott. Az összes segélyezési költség pedig 299.417 K 58 f.-t tett ki (90%).

Ezek között az orvosi költség 75.305 K 26 f.-rel szerepel. Tavaly e címen 46.467 K 41 f volt a kiadás. A kiadási többletnek az orvosokkal kötött egyezmény

az oka. — Ugyanis a pénztár székhelyén lakó munkaadók befizetéseiből 20%, a vidéki munkaadók járulékaiból pedig 22% illeti meg az orvosokat.

A járulékbekajtsások körül a pénztár is megéri a törvény hiányait. — Az év végén kimutatott 127.035 K-ból csak 50 772 K képez folyó járulékot, míg ellenben 64.640 K közigazgatási bekajtsásra vár. A különbözeti összeg pedig kétes és esetleg bekajtsatlan követelésekben fekszik.

A mérleg szerint a pénztár tartozása az Országos Pénztárral szemben 63.823 K 79 f-t tesz ki, amelyből az 1909. évi 37.841 K 21 fillérnyi hiány lesz fedezendő.

A költségvetését ez a pénztár az 1910. évre 43.940 K hiánnyal zárta le. Ugyanigy az 1911. évit is.

A komáromi kerületi munkásbiztosító pénztár igazgatósága az 1909. évről szóló jelentésében 5.096 K 41 f-nyi deficitről számol be. — E kedvezőtlen eredmény, a többi pénztár részéről is hangoztatott, ama körülményben keresendő, hogy a járulékoknak $\frac{1}{7}$ része eltöröltetett. Az elmúlt évben, amikor még 7 hónapon keresztül a 7-ik napra is szedhette a pénztár a betegsegélyezési járulékokat, az évi fölösleg 7.903 K 65 f-re rugott.

A taglétszám az év végén sem volt több, mint január 1-jén, ellenben az év derekán 3.000 taggal is megnövekedett, ami az évszaki munkások nagyobb mérvű foglalkoztatására vezethető vissza. Az átlagos taglétszám szerint — amely 9.172 volt — egy-egy tagra a járulékokból több mint 20 K esett, ami aránylag kedvezőnek mondható a vidéki munkások béreinek megítélése szempontjából.

A táppénz kiadás 54.672 K volt, ami nem egész 30%-nak felel meg. A kezelési költség 43.820 K-val szerepel az eredményszámlán (23%).

Az évi jelentés kiemeli, hogy a jövedelem feltétlenül emelkednék, ha az 1905: XIX. t.-c. 10. §-a kellően végrehajtsva lenne.

Az 1908. évi feleslegnek felosztása felől csak az ez évi közgyűlés fog határozni. A 7.903 K-nyi felesleg $\frac{1}{3}$ részét az igazgatóság székházépítési alapra kívánja fordítsatni. — A fix orvosi rendszer fenntartására is készített elő javaslatot az igazgatóság.

Az 1910. évi előirányzatban mindezek dacára a pénztár 1.990 K-nyi, az 1911. évre nézve pedig 8.440 K-t kitevő felesleget remél elérni, ami a mai jövedelem mellett aligha fog megvalósulni.

A zombori kerületi munkásbiztosító pénztár az 1909. évi jelentését most tette közzé. Ebből kitűnik, hogy a lefolyt évben 5.781 korona 71 fillérnyi felesleget sikerült a vezetőségnek elérni. Az eredmény mindenesetre kedvező, mert ezen 7.295 taggal bíró pénztár mindössze csak 113.581 koronát vett be járulékokból. (A komáromi pénztárnak ugyanilyen taglétszám mellett 187.942 korona volt e címen a jövedelme.) Hogy eme alacsony bevétel mellett a pénztár mégis jövedelmet mutat ki, csak azzal magyarázható, hogy a segélyezési kiadások kedvezők voltak. A kezelési kiadás is takarékossgot igazol. E címen a kiadás 24.572 koronát tett ki, ami megfelel 21%-nak.

Az évi jelentés beszámol még arról, hogy az orvosokkal fennállott szerződés meghosszabbítsása csak nagy anyagi áldozatok árán sikerült.

Az 1910. évi költségelőirányzatban 655 korona, az 1911. évben pedig csak 45 korona van feltüntetve fölösleg gyanánt.

A pápai kerületi munkásbiztosító pénztár 1909. évi jelentése szerint a lefolyt évi tiszta felesleg 5.819 korona 63 fillér, ami mindenesetre kedvező jelenség, tekintve, hogy ennek a pénztárnak az átlagos taglétszáma nem több, mint 3.185. A járulékokból befolyó jövedelem 51.674 korona 68 fillér volt. Ezzel szemben a táppénz csak 10.846 korona 18 fillér, tehát alig 21%. Az idei közgyűlés fog határozni az 1907. évi felesleg $\frac{1}{3}$ részének hovaforrásáról, amelyre nézve az igazgatóság azt javasolja, hogy a rendelkezésre álló összeg a lefolyt 1909. évi felesleg $\frac{1}{3}$ részével együtt egy felállítandó orvosi rendelő-intézet céljaira fordítsassék, 100 korona kivételével, mely összeget a pénztár a Rimaszombaton felállítandó munkáskórháznak kíván juttatni.

Az igazgatóság az 1910. évre 56 koronát, 1911. évre pedig 70 koronát irányzott elő felesleg gyanánt.

A Ganz és Társa vasöntő és gépgyár r.-t. vállalati betegsegélyző pénztárának 1909. évi jelentése 3.546 korona 07 fillér feleslegről számol be, amelynek $\frac{1}{3}$ része a 20 héten túli betegek segélyezésére van szánva. E pénztárnak az előző évi átlagos taglétszáma 4.791 volt. Ezt szembeállítva a járulékokból befolyt 163.236 koronával, egy-egy tagra 34 korona 07 fillér esik. Ez a szám-

arány igen kedvező, mert a budapesti kerületi pénztár átlaga alig 30 korona. Szembetűnőbb ezen quotának kedvező volta, ha azt egybehasonlítjuk az előző évekkel. Ugyanis 1901-ben 25 korona 69 fillér, 1893-ban pedig csak 19 korona volt a fejenként beszédett járulék. Az elért eredményt tehát e mellett az teszi lehetővé, hogy a vállalati pénztárnak kezelési költsége nincs. A táppénzkiadás 78.329 korona volt, ami a járulékok 47⁰/₀-ának felel meg.

A vállalat az 1910. évre 3.700 korona, 1911. évre pedig 2.300 korona felesleget irányzott elő.

SZOCIÁLIS EGÉSZSÉGÜGY.

Az elfajulás problémája.

E címen tartott dr. Wlassak, az elfajulás kérdésének legalaposabb ismerője a bécsi egyetemen érdekes előadást, melyből a következő fejtegetéseket közöljük:

... »Közismert tény hogy korunkban nagy számmal találhatók testi és lelki silányságok. Általában megvan a hajlandóság arra, hogy ezt kizárólag a kedvezőtlen környezetre, a milieu befolyására vezessék vissza. Ezen tömegjelenségeknél azonban a velünk született tényezők sokkal nagyobb szerepet játszanak mintsem hinnők.

A környezet kizárólagos behatása bizonyítékául a különböző hivatásokban előforduló halandóságot szeretik fölhozni. Azonban itt is velünk született tényezők játszanak közre, mert a pályaválasztás maga a testi konstitúciótól, tehát legalább részben velünk született tényezőktől függ.

A velünk született tényezők szerepét feltűnően bizonyítja az öngyilkosságok tömegjelensége. Münchenben az a szokás, hogy minden öngyilkost megfigyelés végett az elmeegógyintézeti klinikára visznek. Két éven át 124 öngyilkossági esetet hoztak a klinikára és ezek között csak egyetlenegy volt pszichikailag teljesen egészséges. 44 kétségtelenül emebeteg volt, azonkívül néhány epileptikus, hiszterikus és súlyos alkoholista. A legnagyobb részük azonban amaz elfajultak voltak, akiket ma rendszerint pszichopátáknak neveznek.

Az elfajulás tulajdonképeni fontos terrainuma az elmebetegségek. Idetartoznak az úgynevezett neurozisek is, mint az epilepszia, a hisztéria és a neuraszthénia, melyeket csak udvariasságból nem sorolnak az elmebetegségek közé, továbbá az összes pszichopatiás állapotok. A közönséges elmebeteg-statisztika csak a legsúlyosabb, zárt intézeti kezelést igénylő, esetekről számol be. Ausztriában átlag 217 elmebeteg esik százezer lakosra. Egyes hegyvidékek messze túlhaladják ezt az átlagot. Karintiában 535, Salzburgban 531 esik százezer lakosra. És ebbe nincsenek beleszámítva a kretinek.

Mélyebb bepillantást nyerünk a viszonyokba, ha az úgynevezett »gyermekhibákat« vesszük szemügyre. A magas kulturájú Svájcban 1897-ben a gyermekeknek mintegy 1/2 százaléka kétségtelenül gyengeelméjű volt, ehhez számítandó még egy százalék könnyebb anomália, akik csak föltételesen voltak iskoláztatásra alkalmasak.

Az egészségesek 2'2 százalékánál találkozunk a szülők elmebetegségével, míg az elmebetegeknél ezen arányszám 18'2 százalékra emelkedik, tehát nyolcszor oly nagy, mint az egészségeseknél. Ez világosan szól az elmebetegségek öröklékenysége mellett. Minden arra mutat, hogy a pszichopátáknál sem mások a viszonyok.

Ha az elfajulás okait keressük, akkor éles különbséget kell tennünk a degenerációt előidéző és a degenerációt föntartó tényezők között.

Az előidéző tényezők közé gyakran sorolják a kulturát, vagy a fokozott szellemi munkát. Minderről ez idő szerint édes-keveset tudunk. Ugyanez áll az általános ártalmakra, mint a rossz táplálkozásra, kimerítő munkára, világosság, levegő és mozgás hiányára. Bizonyosan tudjuk, hogy a proletárok életviszonyai között a gyermekek növése messze mögötte

marad a gazdag gyermekek növéseinek. Nagyon valószínű, hogy ezen tényezők örökölhető ártalmakat idéznek elő. Biztos tudományos bizonyítékaink azonban erre még hiányoznak. Ugyanez áll a krónikus infekciós betegségek következményeire, a tuberkulózis és a szifiliszre is.

Több és pontosabb adataink vannak az *alkoholra*. Az elmebetegeknél kétszer annyi esetben találkozunk a szülők alkoholizmusával mint az egészségeseknél. Különösen nagy szerepe van az alkoholizmusnak a hülyeség és az epilepszia esetében.

Az elfajulás *főntartó* tényezői első sorban abban jutnak kifezésre, hogy az emberi társadalom mai alakulatában az elfajultak ép úgy részt vesznek az utódok nemzésében, mint az egészségesek.

Az a kérdés most, hogy mi a tenni valónk. Az elfajultak gyógyítása célhoz nem vezet, a legjobb esetben csak meghosszabbíthatja a bajt.

Az orvostudomány legideálisabb feladata nem az, hogy folyton új gyógyszereket találjon új betegségekre, hanem, hogy önönmagát fölöslegessé tegye. Nem tagadom, hogy ez a főrekvés meg van a modern higiénében és szociálpolitikában; de azt állítom, hogy ez az elfajulás előidéző tényezőit csak kevéssé, a főntartó tényezőket pedig éppenséggel nem érinti. Ha csak egy pillantást vetünk a gazdag néposztályokra, meggyőződhetünk ez állítás igazságáról. Az elfajultak ott ép oly pazaríták, mint a proletároknál. Itt is mások munkájából élnek és ha nem is fejezik be életüket az országúton vagy a pálinkás boltokban, befejezik azt a lóversenytéren és Monacóban.

Az elfajulás tényezőit kell megragadnunk, még pedig ott, ahol már a dolgokat világosabban látjuk. Tehát első sorban az alkohol terén. Amit erről tudunk, elegendő arra, hogy az absztinencia radikális álláspontját igazolja. Az a körülmény, hogy az alkoholhoz itt és amott más ártalmas tényezőknek is kell járulnia arra, hogy mélyreható bajokat idézhessen elő, nem szólhat az absztinencia ellen. Ugyanez áll más száz dologról is. Miért nem beszélnek mérsékelt tuberkulózis infekcióról? Hiszen ez is sok esetben teljesen veszélytelen. A mérsékelt alkoholélvezetet is fajrontónak kell tekintenünk.

Az elfajulást előidéző tényezők leküzdése nem elégséges. A főntartó tényezőket is távol kell tartanunk. Az elfajulási tünetek örökölhetősége kétségtelen. Azt kell követelnünk tehát, hogy a terhelt egyének, ha nem is a nemi élvezetről és a házasságról, de az utódok nemzéséről mondjanak le. Az utódokkal szemben való felelősségérzetet kell növelnünk. Az egyedüli mód erre a silányabb, kisebb értékű emberanyag fájdalom nélkül való kiselejtezése egyelőre azáltal, hogy az elfajultak önként lemondanak az utódlásról. «

A hivatalban alkalmazott nők megbetegedéseiről adja közzé tapasztalatait dr. Uhl budapesti kórházi orvos a »Gyógyászat« 11. számában. Szerinte a nők már néhány havi hivatalnokoskodás után étvágytalanságról, székrekedésről, fejfájásról és menstruációs zavarokról panaszkodnak. A huzamosabb, 2–3 év óta hivatalba járó nők ezenkívül az evés után fellépő heves, órák hosszáig eltartó gyomorfájásokról panaszkodnak; étvágyuk csekély, de enni sem mernek, mert félnek az utánna fellépő gyomorfájástól, melyet fejfájás, szédülés követ. Még súlyosabb, különösen idegrendszerbeli tüneteket (hysteria) talált az idősebb hivatalnoknőknél, nem ritkán szervi elváltozásokat is. A jelzett panaszok alapjául dr. Uhl az esetek túlnyomó nagy többségénél a vérszegénységet jelöli meg. A szerző nagyon helyesen mindezen bajoknál a megelőzés szükségét hangoztatja és követeli az *iroda higiénéjét*. Ajánlja továbbá serdülő leányoknál a fűző viselésének megtiltását, ezenkívül egyhuzamban ne üljenek sokáig, hanem kisebb szüneteket tartsanak és ahol van álló íróasztalnál dolgozzanak. Hivatal után gyaloglás, vagyonosabbaknál sport (lawn-tennis), télen korcsolyázás, nyáron uszás; a táncot vagy zárt helyiségben való tornászást célszerűtlennek tartja.

Az ifjumunkások egészségügyi viszonyai. Az ifjumunkások megbetegedési és halálozási arányszáma magasabb, mint a korosabb munkásoké,

a megbetegedések tartama ellenben kisebb. A halálozás 15—20 éves munkásoknál 4 pro mille. A frankfurti betegpénztárnál a 16—20 évesek betegségi tartama átlagban 16'4 napot, 20—30 éveseknél 19'3 napot tett ki. Priegnitz szerint a betegségi idő rövidebb tartama azt bizonyítja, hogy a megbetegedések magasabb arányszáma az ifjúmunkásoknál nem alkati bántalmak, hanem könnyebb jellegű meghűlések, sérülések és kifáradás folytán jön létre. A magasabb morbiditás okai tapasztalatlanságra, ügyetlenségre, elégtelen testi fejlődésre és hiányos ellentállóképességre vezethetők vissza.

A sörgyári üzemeknél alkalmazottak szabad sörfogyasztásának korlátozása. A németországi Reichs-Versicherungsamt évek óta azon fáradozik, hogy a balesetek elhárításának szabályzatával és más alkalmas módszerekkel korlátozza a szeszes italok fogyasztását munkaidőközben. A biztosítókat többször felszólította körlevélben, hogy őt ezen munkájában támogassák. Ezáltal azt érte el, hogy úgyszólván az összes balesetbiztosító szövetkezetek az erre vonatkozó szabályrendeleteikben felvettek egy pontot, mely szerint ittás munkásnak az üzem helyiségeiben tilos a tartózkodás. A legújabb időben pedig több balesetbiztosító szövetkezet, különösen pedig az építőiparosok balesetbiztosító szövetkezetei egyáltalában betiltották a szeszes italok fogyasztását munkaközben.

Csupán a sör- és maláta iparosok balesetbiztosító szövetkezetének ez irányú rendelete ütközött nagy nehézségekbe. A sörgyáraknál ugyanis ősi szokás, hogy munkásaik és alkalmazottaik bérüknek egy része helyett szabad tetszésszerű mennyiségű sört fogyaszthatnak. A balesetek hivatalos tárgyalásai alkalmával a Reichs-Versicherungsamt számtalan esetben betekintést nyert ezen »szabadsör« szerepébe a balesetek előidézésében. A munkásoknak a »szabadsör« oly mennyiségben állt rendelkezésükre és azt oly mértékben fogyasztották, hogy ezáltal a kellő figyelem és körültekintés kárt szenvedett és ezáltal a gépeknél, felvonóknál, nehéz hordók elmozdításával foglalkozók részére a balesetveszélyek komolyan megnövekedtek. Orvosilag megállapították azonkívül, hogy ezen folytonos sörfogyasztás a balesetek okozta betegségek lefolyását nagyon kedvezőtlenül befolyásolja.

A söripari balesetbiztosító szövetkezet a szabadsör beszüntetését, esetleg megváltását keresztülvihetetlennek jelezte. Mindennek dacára a munkások szakszervezetei kezükbe vették az ügyet és felvilágosító munkájuk azon eredménnyel járt, hogy az 1906. év végével 104 üzemnél — körülbelül 12.000 munkással — a szabadsört megváltották részben béremeléssel, részben ételek (kolbász, kenyér, kávé stb.) kiszolgáltatásával. A megváltás lassú átmenetekben történt és nem volt kötelező, de mégis azt eredményezte, hogy a sörgyári munkások évi sörfogyasztása átlagban 50%-kal csökkent. Ezen haladás folytán remélni lehet, hogy a szabadsör megváltása mindig növekedni fog, miáltal kétségtelenül a sörgyári munkások egészségi viszonyai javulnak, a balesetek csökkennek és a sérültek gyorsabban gyógyulnak.

Ajánljuk hazai sörgyárosaink figyelmébe.

Pékműhelyek egészségügyi állapota Chicagóban. Chicago városának egészségügyi hatósága betiltotta a pincehelyiségekben elhelyezett pékműhelyek üzemét, mely tilalom ellen a város vendéglősei és szállodásai teljes erejükből protestálnak. Ez alkalommal megtudjuk, hogy a chicagói pékmesterek 50%-a tuberkulózisban pusztul el, míg a másik 50% rheumatikus és egyéb bántalmakban szenved. Az egészségügyi bizottság kiküldött szakértőjének jelentései szerint ezen pincehelyiségekben leírhatatlan piszok uralkodik. A munkások térdig állnak piszkos és bűdös vízben. A rothadó iszap, a kiállhatatlan búz és az ott fejlődő gázok megtizedelik a pékmunkásokat. A pincehelyiségekben levő pékműhelyeket felelőssé kell tenni a pékárúknak az egészséget veszélyeztető állapotáért és ama halálos megbetegedésekért, melyek a pékmunkások között dülnek.

Német orvos-statisztika 1909-ről. Egy német orvosi hetilapban az ismert orvostudományi statisztikus dr. Prinzing Frigyes egészségügyi tanácsos Ulmban érdekes áttekintést közöl a németországi orvosok statisztikai viszonyáról az 1909. évben. Az orvosok száma 31.959 volt, tehát 10.000 lakosra 5 orvos jut. Hogy Németországban az orvosi létszám tetemes növekedése várható nemsokára, azt az utóbbi években elégszer említették. Az orvostanhallgatók száma ebben az évben is növekedett. Ez a szám az 1905. nyári félévben 6.032 volt, az 1909. nyári félévben pedig 9.239. Az egyes országrészek orvosainak számát feltüntető tabellából kitűnik, hogy Poroszország és Délnémetország keleti és nyugati részeiben különbözök a viszonyok. Keleti-Poroszországban mindenütt az orvosi létszám csekély csökkenése látható, kivéve Brandenburg provinciát, melynek a Berlint kör-

nyező nagy helységek kivételes helyzetet biztosítanak. Kelet-Poroszországban Gross-Berlinnel 10.000 lakosra 4·93 orvos, Kelet-Poroszországban Gross-Berlin nélkül 3·47 orvos, Nyugat-Poroszországban 4·80 orvos és Dél-Németországban 5·26 orvos esik. Észak-Németországnak ismeretes jelensége a nyugat felé való vonzódás tehát az orvosoknál is mutatkozik. Az orvosokban való szaporodás csaknem egyedül a nagyvárosokra esik, ha ez a vonzó erő látszólag apadt is. A négy nagyváros közül, melyekben az utolsó éveken át rendszeres szaporodás történt (Berlin, Wiesbaden, Dresda és Essen), csak kettőben (Berlin és Essen) történik további szaporodás. Tekintélyes volt ez továbbá 1909-ben Münchenben és Kölnben.¹⁾ Kölnben 10.000 lakosra 10·6 orvos esik, Münchenben pláne 16·2. Az orvosnők száma Németországban 55-ről az előző évben 69-re emelkedett. Csaknem mind a nagyvárosokra esik, Berlinben volt 21 (az előző évben 17), Münchenben 6, Frankfurt a. M.-ban 5, Drezdában és Hamburgban 4—4. A speciális szakok iránt való érdeklődés úgy látszik már meghaladta tetőpontját.

Az alkohol és a betegsegélyző pénztárak. Felhívtuk már a figyelmet arra, hogy a betegsegélyző pénztáraknak milyen fontos érdeke az alkoholizmus elleni küzdelem. Már gyakran ki volt mutatva, hogy milyen nagy mérvben képezi az alkoholizmus a legkülönbébb bajoknak és betegségeknek a kórokát, Éppen ez okból szükséges volna, hogy a pénztárak képviselői e kérdés iránt valamivel több érdeklődést tanúsítsanak. Minden igyekezetükkel azon kellene lenniök, hogy a pénztári tagoknak a felvilágosítása az eddiginél nagyobb arányokat öltjön.

Az egyes hivatásokat illetőleg megállapítható, hogy azoknál akik az alkoholizmusnak legjobban ki vannak téve, feltűnően magas a megbetegedéseknek aránya és a betegségeknek a tartama. Ennek bizonyítására megemlíjtjük, hogy a berlini pénztáraknál 1901-ben a betegségi eseteknek száma általában 40·7⁰/₀ volt, a berlini kőműveseknél azonban 53·1⁰/₀ és a berlini sörfőzőknél 54·2⁰/₀; Königsbergben a községi pénztár férfitagjainál 44·0⁰/₀, a kőműveseknél azonban 64·7⁰/₀ és az ácsoknál 76·6⁰/₀; Stuttgartban az Ortskassenál 50·3⁰/₀, a községi pénztárnál 57⁰/₀, a kőműveseknél és az ácsoknál pedig 70·3⁰/₀ és végül a sörfőzőknél 78·3⁰/₀. Frankfurtban valamennyi hivatásra vonatkozólag a munkaképtelenséggel járó megbetegedéseknek az aránya 32·1⁰/₀, a sörfőzőknél pedig 43·9⁰/₀ és míg az előbbieknél minden egyes tagra 8·6 betegségi nap esik, addig az utóbbiaknál 11·1 nap jut.

A stuttgarti pénztárak által legutóbb közreadott statisztika ugyancsak hasonló eredményre jut, amint ezt az itt következő táblázat is bizonyítja (1887—1903):

Pénztárak	100 tag közül megbetegedett	Egy tagra esett betegségi nap	Egy megbetegedési esetre jutott betegségi nap
Az összes pénztáraknál	47·08	8·72	18·52
Divatárusnőknél, tanulóleányoknál stb.	27·11	5·88	21·65
Kereskedősegédeknek	14·04	2·61	18·57
Szabóknál	32·20	6·32	19·64
Czipészeknél	36·69	6·72	18·33
Borbélyoknál, kertészeknél, szolgáknál	32·81	5·65	7·32
Textilszakmánál	49·28	9·64	19·56
Építőiparban, fuvarosoknál, szolgáknál	54·68	10·14	58·56
Sörfőzőknél, kádároknál	57·80	9·17	15·86
Pincéreknél, cukrászoknál	54·36	10·51	19·33

A három utóbbi pénztárnál, az építőiparban (kőművesek, ácsok stb.) és a fuvarosoknál, a sörfőzőknél és a kádároknál, a pincéreknél és a cukrászoknál, akik, mint azt a mindennapi tapasztalat bizonyítja, nagy mérvben ki vannak téve az alkohollal való visszaélés veszélyének, az egy tagra eső megbetegedési eseteknek és betegségi napoknak a száma tényleg a legnagyobb, míg az egy esetre jutó betegségi tartam csak az építőiparban, fuvarosoknál, szolgáknál és a pincéreknél mulja fölül az átlagot.

Feltűnően csekély a megbetegedési eseteknek és betegségi napoknak a száma a kereskedősegédeknek, divatárusnőknél és a bolti leányoknál. Egyéb hivatások közül meglehetősen magas az arányszám a textilszakmában. Mindezekből pedig világosan látható, hogy a pénztáraknak az e téren való tevékenység is kötelességét képezi és a munkások képviselői hivatvák arra, hogy a pénztáraknak megmutassák a követendő helyes irányt. Valamint Ausztriában, úgy nálunk is megindult már az e téren való üdvös tevékenység, amennyiben a lehetőséghez képest tartatnak előadások az alkoholizmus részéről fenyegető veszedelmekről.

¹⁾ Valószínűleg az ottani pénztáraknál rendszeresített szabad orvos választás folytán. Szerk.

MUNKÁSVÉDELEM.

A közúti vasutak alkalmazottainak munkaideje.

A közúti vasutak alkalmazottainak munkaideje nálunk igen érdekes téma. A balesetek száma, melyeket utcáinkon a száguldó villanyoskocsik okoznak, ijesztően nagy. Ezeknek a baleseteknek, melyeknek gyakoriságuk és súlyosságuk már bizonyos nemzetgazdasági fontosságot is ad, sokféle okuk van. Messze vezetne, ha itt a közvetlen okok sokaságát kutatnók. Egy fontos, közvetett okuk azonban kétségkívül van, és az én szerény véleményem szerint minden többi ok visszavezethető arra az egyre. A mi busásan jövedelmező közúti vállalatainknak vezetőségei kissé nagyon is — hogy is mondjuk — *keletiesen* gondolkoznak még. Rosszul fizetik ugyanis alkalmazottaikat. *Nagyon rosszul* fizetik, ami alatt az értendő, hogy munka, munkaidő és fizetés nem állnak arányban egymással. Rossz fizetésért, nem kedvező munkafeltételek mellett pedig csak silány munkásanyag kapható. A végképen minden értelmesség hijján levő, egyenesen a földműves munkakörére is alkalmatlan ember mind gyakoribb alakja lesz közúti vasutaink személyzetének s a közönség egyszerű kérdésre sem kap érthető feleletet, a komplikált jegyosztás művelete számtalan félreértéssel és összezördüléssel jár, a túlhajszolt, rosszul fizetett kalauz durvaságokra ragadtatja magát, ha neki van igaza — néha akkor is, ha nincs igaza. A kocsi-vezető ugyanazon az értelmi fokon áll — munkaideje túlhosszú és egyenes arányban áll a balesetek számával.

Másutt sem rózsásak a viszonyok, de azért az összehasonlítás igen tanulságos.

Németországban fölismerték a hatóságok régen, hogy a közúti vasutak alkalmazottainak munkaideje az utcai közlekedés biztonságának szempontjából mily nagyfontosságú. Korán hoztak tehát határozatokat a munkaidő hosszúságára vonatkozólag és ellenőrzik azt, hogy mennyiben tartják magukat a vállalatok e határozmányokhoz.

A porosz közúti vasutak üzemi szabályzata előírja, hogy *a havi átlagban* a kocsi-vezető munkaideje legfeljebb napi 10 óra lehet, a kalauzé 11 óra. Egyszerű üzemi viszonyok mellett a szolgálat 13 órát is tehet ki. Egy szolgálat 16 óránál tovább nem tarthat, ez is csak akkor engedhető meg, ha közben pihenő van és a szolgálat nem nehéz. A forgalmi személyzet havonta 2 pihenő napot kap.

Szászországban három hétre 200 munkaóra van megengedve. Egy napon legalább két órai megszakítás nélkül 10 óránál hosszabb nem lehet a munkaidő. Ha két órás pauza van, akkor 12 óra lehet a munkaidő. A szolgálat után egyhuzamban 8 óra pihenőidő kell, hogy legyen.

Poroszországban 1906 május havában 135 közúti vasút 3.531,8 km. sínhosszúsággal volt üzemben. Szászországban 1907 szeptemberében 14 közúti vasút létezett 355,1 km. hosszúságban. Szászország első villamosvasutja 1893-ban nyílt meg. A porosz közúti vasutaknál összesen 33.869 ember van alkalmazva, ebből 23.357 (69%) az üzemre jut. A szász vasutaknál 6.340 ember van alkalmazva, ebből 4.457 (70,30%) az üzemnél.

A munkaidő vizsgálatakor kiderült, hogy a különbségek az egyes üzemek között nagyok. A nyílt mezőn közlekedő kocsi vezetői kevésbé vannak megerőltetve, mint a sűrű forgalmú utcákon haladó kocsik vezetői.

A porosz közúti vasutakon 1906 május havában 9.317 vezető tett szolgálatot. Munkaidejük 251.439 volt. 8 óráig terjedt a munkaidő 7,7%-nél, 8—9 óráig 20,1%-nél, 9—10 óráig 31,9%-nél, 10—11 óráig 25,5%-nél, 11—12 óráig 10,1%-nél, 12—13 óráig 4,9%-nél és 13 órán túl 3,9%-nél. A szolgálat ideje az alkalmazottaknak több mint felénél (59,6%-nél) 10 órát és kevesebbet tett ki. A kocsi-vezetők túlóráztak azonban, így hosszabb lett a munkaidő a menetrend szerinti munkaidőnél. 80 vezető 1—2 esetben és 3 vezető 3—4 esetben 16 óránál hosszabb szolgálatot végzett. Egyszer vagy kétszer 565 vezető végzett 14—16 órás szolgálatot.

A szász közúti vasutaknál a munkaidő átlag valamivel hosszabb, mint Poroszországban, ellenben ritkábbak az igen magas munkaidő esetei. A vezetők 34,5%-a végzett túlórázást. A kalauzok összes szolgálati ideje Poroszországban 141 esetben 1-szer vagy 2-szer, 15-nél 3-szor vagy 4-szer volt hosszabb 16 óránál és 430 esetben volt hosszabb 14 óránál.

A porosz statisztikából kitűnik, hogy minél nagyobb az üzem, annál rövidebb a munkaidő. A községi üzemekben a munkaidő általában rövidebb mindenütt, mint a magántársulatoknál, kivéve Berlint, hol a munkaidő a községi üzemben levő közúti vasutaknál kedvezőtlenebb. A szász vasutaknál egy évben 2.121 személy kapott szabadságot, ami az üzemszemélyzet 35%-ának felel meg.

A közúti vasutak személyzetének munkaideje és egyéb szolgálati viszonya sürgős rendezésre szolgál nálunk is. Erőskezű és szociális érzékkel bíró ember kellene ide. Herkules, akiről tudva vagyon, hogy megtisztogatta az Augias istállóját. Igaz, nem tudjuk, voltak-e a mythoszbeli istálló-tulajdonosnak olyan értékes és befolyásos összeköttetései, mint a mi közúti vállalataink urainak?

Munkabérvételek. Az Országos Jogászgűlés előkészítő bizottsága az 1911. év szeptember havában tartandó jogászgűlés napirendjére a többek közt a következő kérdést is kitűzte: »Szükséges-e és mily irányban a munkabér-szerződésből eredő követelések biztosítása?« A véleményadásra felkért szakférfiak véleményeit a bizottság a jövő év elején fogja közzétenni.

Nyomorék munkásgyermekek otthona Ausztriában és Magyarországon. A »Revue Philantropique«-ben dr. Roubinovich, a francia Assistance Publique igazgatóságának tagja érdekes kis cikket közöl a Magyarországon és Ausztriában létező menhelyekről nyomorék gyermekek számára. Ausztriában szép eredményeket ér el az 1900-ban Lanzendorfban alapított Kaiserin Elisabeth Asyl-Stiftung für verkrüppelte Kinder. Ez a nyomorékokat 3-ik életévüktől 14-ik életévükig neveli. 48 lakása van az intézetnek. Laaban zsidó nyomorékok számára létezik egy kis menház 25 nyomorék számára. Budapesten is van egy »Nyomorék Gyermekek Otthona« (ezt »Oh Loná«-nak olvasta a francia szedő) 15 helylyel.

Dr. Aberle statisztikája szerint Magyarországon és Ausztriában a proletár nyomorékok száma 38.000-nél több. Ha elgondoljuk, hogy kellő nevelésben és ellátásban ezek közül alig 100 részesül, akkor be kell ismernünk, hogy a francia szerző észlelései szociális jóléti intézményeinknek egy szomorú hiányára mutatnak reá.

Stuttgartban gyermekvédelmi bizottság alakult. A szabad szervezetek és a szociáldemokrata párt együttesen választottak meg egy 7 asszonyból álló bizottságot, melynek főadata, hogy örködjék afőlött, vajjon betartatnak-e az 1907-ben kiadott gyermekvédelmi törvény rendelkezései. Berlinben már régebben működik ily választmány, mely sok visszaélés kiderítésénél nyújtott segédkezet. Mindenütt, ahol ipari gyermekmunkás van, szükséges volna ily bizottság alakítása. Gyermekvédelmi intézkedéseket a mi törvénykönyvünk is tartalmaz. A mi iparunk is ismeri a gyermekmunkát. Nálunk a társadalom közreműködése a gyermekvédelem terén mindinkább szűkkeblű felekezeti patronage-ténykedésben merül ki. Nem ártana, ha a mi munkásságunk is okúlna a stuttgarti és berlini példán.

Államsegély a munkanélküli pénztáraknak Dániában. Az új dán törvény 1908 április elseje óta lépett életbe. Az 1909 április elsejéig terjedő első pénzügyi évről a törvény hatálya óta most jelent meg részletes jelentés, melynek néhány érdekesebb adatát közöljük.

A törvény előírja, hogy a munkások által alapított munkanélküli segélyt osztó pénztárak, kik tagjaikat munkanélküliség ellen biztosítják és bizonyos föltételeknek megfelelnek, lajstromoztassanak. A kifizetett díjak 1/3-át téríti meg az állam. Az előirányzatba 333.600 korona volt fölvéve. Valóságban ez az összeg 768.000 koronát tett ki.

1908 március 31-én 44 pénztár működött. Tagszámuk 83.836 volt. Évközben még 11 új pénztár alakult 8.800 taggal.

A 44 pénztár összbevétele 1,861.000 korona volt. Az 1906. évi statisztika szerint Dániában 176.368 ipari munkás van, ki 18 évnél idősebb és tagja lehet a munkanélküli pénztárnak. Ezt a számot a fenti számokkal hasonlítva össze, kitűnik, hogy Dánia összes férfimunkásának 57,8%-a, a női munkásoknak 15%-a

van biztosítva munkanélküliség ellen oly pénztáraknál, melyek a törvény hatálya alá tartoznak.

Állandó munkásjóléti kiállítás Chemnitzben. A kiállítás a müncheni és charlottenburgi múzeumok mintájára rendeztetik be. Munkásvédelemre, népjóléti intézményekre, társadalmi egészségügyi kérdésekre, a tuberkulózis és a többi népbetegség leküzdésére vonatkozó kiállításra alkalmas tárgyak gyűjteménye lesz az új múzeum. Az ily múzeum a szemléltető oktatásnak hathatós fegyvere — ha látogatják azok, akiket illet.

A szabad ivás mérséklése a német sörfőzdékben. A német birodalmi biztosító hivatal mégis csak igyekszik arra, hogy legalább félrendszabályokkal küzdjön az iszákosság ellen. Az ipartestületek némelyike a részeg munkást kitiltja az üzem helyiségéből, néhány építő-ipartársulat egészen eltiltja a szesz élvezetét a munkaidő tartama alatt.

A sörfőzdékben ősi szokás, hogy az alkalmazottaknak bizonyos, igen gyakran szerfelett nagy ingyensör-mennyiség áll rendelkezésére, a munkás a bér egy részét elihatja, ez a »szabad ivás«. Annyi szabad sör áll rendelkezésre a munkások részére, hogy a gépek, felvonók stb. mellett alkalmazott munkások gyakran részegség folytán voltak kitéve baleseteknek. A birodalmi hivatal egysegesen nem tudta rendezni ezt a kérdést. A szabad sör helyett béremelés járt volna, kisebb sörfőzdékben mégis csak szerzett volna az alkalmazott szabad sört. De már a szándék is hasznos volt. A sörfőzők terjedelmes memorandumban jelentik, hogy 1909 szeptember 7-ikéig 238 sörfőzdében — körülbelül 19.000 munkással — a munkásszervezetekkel való megegyezés folytán a szabad sör egészben vagy részben megváltatott. Vagy béremeléssel vagy étellel (hurka, kenyér, kávé) kárpótolták a munkást az el nem fogyasztott sörmennyiségért.

A sört bélyeg ellenében osztják, a megmaradt bélyeg értékét a munkásnak megtérítették. Ily módon sikerült a munkások sörfogyasztását *felére* redukálni, mert a munkás meg nem issza mind a szabad sört, ha pénzt kap a megmaradtsör fejében.

Túlórák eltiltása a francia divatiparban. A Journal officiel február 19-iki száma a munkaügyi miniszternek egy rendeletét közli, mely elrendeli a «veilléés» eltiltását, t. i. eltiltja azt, hogy a szezonban a divatárú-munkásnők munkaideje a törvényes maximumon túl is kiterjesztessék. Az 1892. törvény szerint ez a maximum 10 óra a reggeli 5 és esti 9 óra közötti időszakban. Ezt az elvet egy 1893-ból származó rendelet feladta. Ot iparra, úgymind a himzésre és zsinórozásra, készruha-, kalapgyártás és kalapkonfekcióra, a szabó- és fehérneműiparra nézve megengedték, hogy 15 évnél idősebb munkásnők napi 12 órát is dolgozhassanak, esetleg esti 11 óráig, legfeljebb az év 60 napján keresztül. Az eredmény az volt, hogy a szezonban folyton túlmunkát végeztek ezekkel a nőkkel. Az új rendelet most a túlórázást végkép beszünteti. Csak egy kivételt enged. A gyászkalap- és ruhakészítést asszonyok és gyermekek számára enged meg túlórákban is.

Az ellenőrzést ugyan megnehezíti az, hogy sok munkaadó vagy a saját lakásán dolgoztat, vagy munkásnőinek haza adja a munkát a szezon tartama alatt.

A legfelső munkatanács (Conseil supérieur du travail) reformja Franciaországban. A 29 munkaadótag közé fölvettek két mezőgazdát. A 29 munkástag közül 21-et a szakszervezetek választanak, 8-at az ipari választott bírósági tagok neveznek ki. Az állandó választmány két elnököt választ, egy munkást és egy munkaadót, ezek felváltva elnökölnek. Minden fontos kérdésben a választmány kisebbségi előadót is rendel ki, a ki a kisebbség véleményét tolmácsolja. A képviselők, kik a szakszervezetek, a munkatőzsdék vagy választott bíróságok által küldettek ki, magasabb kártérítési díjat kapnak ezentúl, egy napra 15 frankot.

Nők éjjeli munkájának eltiltása Svédországban. Az új törvény a berni konvenció határozatának értelmében kimondja: hogy a bányászatban, kohókban, gyárakban és oly ipari üzemekben, amelyekben több mint 10 munkás dolgozik, a munkásnőnek legalább 11 órán át megszakítás nélküli pihenőidő jár. Az este tíz órától reggeli 5 óráig terjedő időnek bele kell esnie ebbe a pihenőidőbe.

A munkaadónak csak rendkívül, előre nem látható események beálltakor szabad egy héten át ezt a pihenőidőt megrövidítenie, de ezt is rögtön be kell jelentenie a felügyelő hatóságnál. Hosszabb időre terjedő megszorításait ennek a pihenőidőnek — legfeljebb egy hónapra — az iparfelügyelő engedélyezhet. 4 hónapi időre a kereskedelmi testület. Idényhez kötött üzemekben a pihenőidő az év 60 napján 10 órára redukálható. Oly vállalatok számára, amelyek gyorsan romló árút készítenek, királyi engedéllyel kivételes intézkedések létesíthetők.

A törvény tehát gondoskodik kivételes intézkedésekről. A törvény szociális hatását rontja az az intézkedés, hogy a munkaadó felelőssége megszűnik, ha a munkát a megszabott pihenő időben az asszony lakásán, tehát nem az üzem helyiségében végezteti.

Munkásvédelem a porosz szénkénegiparban. A március 10-én megjelent kereskedelmi és iparügyi hivatalos közlöny a szénkéneg gyártását, raktározását és felhasználását a gyári üzemekben szabályozó rendeletet tartalmaz. Ennek 15. pontja elrendeli, hogy az ilyen üzemekben csak 18 évnél idősebb férfimunkást szabad alkalmazni. A korhatár felemelése ily veszélyes üzemekben parancsoló társadalmi érdek. Kívánatos volna, ha a példát mind több iparágban és országban követnék.

Hollandiában az otthonmunka törvényesen nincs még szabályozva. Nemrég kiállítást rendeztek az otthonmunka termékei számára. A szabóiparosok szövetsége ebből az ötletből erélyesen követeli az otthonmunka törvényes szabályozását. Követeli, hogy az otthonmunkát végzők lajstromoztassanak. Bérhivatalok állíttassanak föl, hogy a házi iparban is tűrhető bérek legyenek elérhetőek. Az iparfelügyelet terjesztessék ki föltétlenül a házi iparra is. Lakásokban, melyekben ragályozó beteg van, házi ipar teljesítése szigorúan tilos legyen.

Munkaviszony Délafrikában. A munkaviszonyok a hivatalos jelentés szerint javulnak. Vannak szabad helyek nyomdászok, nyeregkészítők, kovácsok és kárpitások számára. Kinálat férfimunkában elég nagy, úgy a Captartományban, mint egész Délafrikában. Pretoriában a kőművesmunkások sztrájkoltak. A heti munkaórák számát 48-ról 44-re akarták csökkenteni a bérek megfelelő leszálításával. Nöcselések kerestetnek.

Hatósági munkaközvetítés. A londoni »Clarion«-ban olvassuk ezt az apróságot.

A szigorú bíró törvényt ül a kolduláson ért gyermek fölött. A fiú apját is berendelte és kemény hangon leckézteti, mint engedhette, hogy fia kolduljon.

- A gyerek éhes volt, bíró uram.
- Hát maga nem tudja eltartani a családját?
- Munkanélkül vagyok két hónapja, a szénüzlet pang.
- Munkanélkül? Hát nem hallott az új törvényről, a hatósági munkaközvetítőkről?
- Hogyne hallottam volna. Négyben voltam már.
- És nem tetszett a munka?
- Munka? De tetszett. Szép rendben dolgoznak ott. Beirták a nevem.
- No és aztán?
- Beirták hogy hívták apámat, anyámat, hol születtem, hol dolgoztam utoljára, milyen bérért. Mind beirták.
- No és azután miféle munkát kapott?
- Hát, hogy minden 8 napban jöjnek kérdezősködni, mert más munkát nem tudnak adni.

A szigorú bíró most már meghozta a szigorú ítéletet.

...	JOGGYAKORLAT	...
-----	---------------------	-----

BETEGSEGÉLYEZÉS.

Szakértekezletekre történő kiküldetések költségei terhelhetik-e a pénztárt?

A szász kir. felső közigazgatási bíróság 1908. január 4-iki határozata.

Sokat vitatott kérdés, vajjon az igazgatási költségek fogalma alá esnek-e azok az utazási költségek, melyek a nagyobb értekezletekre vagy kongresszusokra történt kiküldetés által merülnek fel. A porosz ipar- és kereskedelemügyi, valamint a szász belügyminiszterium csak akkor tartják a költségek viselését helyénvalónak a pénztár vagyonából, ha a betegségélyezési törvény (1883. június 15.) 46. és 46/b. §-ai alapján létesült szövetség gyűléséről van szó, ami a jelen esetre nem vonatkozik. Ellenkező álláspontot foglal el a bajor kormány, mely 1905. április 1-én kelt határozatában a zweibrückeni helyi pénztár a

Münchenben megtartott pénztári szövetség országos értekezletére történt kiküldetésének költségeit a pénztár terhére vállalhatónak mondotta ki. Ugyanilyen álláspontot foglalnak el a betegsegélyezési törvény magyarázó Schicker: Krankenversicherungsgesetz és Hahn Krankenversicherungsgesetz 5 Auflage. Utóbbi megjegyzi: »Nem látom be, miért ne volna megengedhető a kiküldetés ilyen és hasonló értekezletekre, éppen úgy, mint a szükséges könyvek és folyóiratok beszerzése indokolható, ha feltételezhető, hogy az ilyen értekezleteken és kongresszusokon való megjelenés megkönnyíti a pénztárak feladatának megértését és ezzel közvetve a pénztár érdekét is szolgálja.« Még messzebb megy a bielfeldi Amtsgericht és Landsgericht, melyek nemcsak olyan utiköltségeket tartanak megengedhetőknél, melyek a fentebb említett értekezleteken történő megjelenés folytán állanak elő, hanem mindennemű kongresszusi kiküldetést, pl. nemi betegségek elleni védekezést tárgyaló kongresszusokra stb. megengedhetőnek tartanak, ha a költségek mérsékeltek és a pénztár anyagi ereje ily költségek kiadását megengedi.

Középúton jár a porosz felső közigazgatási bíróság 1906. október 18-iki ítéletében, mely a következőket mondja: »A pénztári szervek feladata, a pénztárak igazgatásának a törvény megszabta kereteken belül értelmes mérlegelés alapján való eszközlése, miből folyólag nem zárhatók el elvileg olyan utazási költségek kiadása elől, melyek alkalmasak arra, hogy szerveiket a pénztárak törvényes feladatairól, valamint saját feladataikról a pénztárral szemben felvilágosítsák. Ezzel szemben, mindaddig, míg az említett 29. §. meg nem változtatatik, a pénztár anyagi erejének felhasználása olyan kongresszusokra történő kiküldetésekre, melyek nem a pénztár törvényes feladatait tárgyalják, pl. az alkoholizmust, a tuberkulozist, a lakáskérdést stb. tárgyzó kongresszusokra meg nem engedhető.

Az ítélkező felső bíróság meggyőződése szerint a porosz felső közigazgatási bíróság e felfogása a 29. §. 2. bekezdésének megfelel. Megvédi egyrészt a pénztárak érdekeit, másrészt pedig figyelembe veszi azokat a követeléseket, melyek egy, a modern korral haladó pénztári igazgatással szemben joggal támaszthatók. A felső közigazgatási bíróság nem táplál tehát aggályokat arra nézve, hogy elvileg elismerje a pénztárak azon jogát, hogy nem is a törvény 46. és 46/b. §-ai alapján létesült szövetségeinek értekezleteire küldötték költségeit vállalhatják, feltéve, hogy az értekezletek legfőképpen a pénztárak s ezek szervei törvényes feladataival foglalkoznak és hogy az utazási költségek kiadása rendes igazgatás során történik, t. i. megfelelő korlátok közt marad és a pénztár anyagi helyzetének megfelel.

A jelen esetben a legutóbb említett mindkét feltétel megvan.

E meggondolások indították a felső bíróságot arra, hogy a fentjelzett értelembe határozzon. Arra nézve, hogy más kongresszusok stb. kiküldetési költségei terhelik-e a pénztárt, a felső bíróság — minthogy ilyen kérdésről nincs szó, — nem foglal állást.

*

A német Krankenversicherungsgesetz vom 15. Juni 1883. 29. §-ának második bekezdése szószerint a következő:

Zu anderen Zwecken als den statutenmässigen Unterstützungen, der statutenmässigen Ansammlung und Ergänzung des Reservefonds und der Deckung der Verwaltungskosten dürfen weder Beiträge von Mitgliedern erhoben werden, noch Verwendungen aus dem Vermögen der Kasse erfolgen.

Bár a most idézett §. tulajdonképpen magától értetődő és külön kijelentés nélkül is a törvényből folyó elvet mond ki éppen azzal, hogy kifejezetten kimondja az elvet és konkrétan részletesen meghatározza, mire fordíthatók a pénztári bevételek és minden fel nem sorolt kiadást megtilt, sokkal nehezebbé teszi az e §. keretében beleszorítható kiadások eszközölését, mint az 1907. évi XIX. t.-c., mely hasonló kifejezett rendelkezést nem tartalmaz.

A német betegsegélyezési törvény alkotta felügyeleti hatóságok, mint az idézett határozat indokolásából láttuk, a törvény szövegezése dacára módot találtak arra, hogy a pénztárak ügyével összefüggő szakértekezletekre történő küldetések költségei a pénztár terhére vállalhatók legyenek. A költségek vállalhatóságának előfeltételei, hogy az értekezlet a munkásbiztosítás ügyével összefüggésben legyen, a költségek mérsékeltek és a pénztár anyagi helyzetével arányosak legyenek, egyebekben a pénztár autonomiájára bizza, mikor él a kiküldetés jogával.

Táppénz elvonása alkoholizmus okozta betegség esetén a német munkásbetegségélyezési törvény 26 a) §-a alapján.

I.

A porosz felső közigazgatási bíróság 1908 május 21-iki határozata.

Panaszos felebbezése eredményre nem vezethetett. 1892 május 12-iki ítéletében ugyanis a felső közigazgatási bíróság a következőket mondta ki: »E szerint (az 1883 június 15-iki törvény előkészítő bizottságának jelentése) és a 26. §. második bekezdésének 2. pontja szerint meg kell állapítanunk, hogy a 2. pont alá tartozik minden olyan betegség, melyet az iszákosság közvetlenül vagy közvetve okozott, mely tehát az iszákossággal az ok és okozat összefüggésében van. Lényegtelen, hogy a betegség az iszákosság szükségképeni, elmaradhatatlan következménye volt-e, elégséges, ha tényleg az iszákosság okozta a betegséget. A járási bizottságnak az a felfogása, hogy a törvény 26. §-a szerint csak oly betegségek alapján igényelt táppénzek vonhatók el, melyeket *közvetlenül* az iszákosság okoz, téves.

A régi törvény 26. §. negyedik bekezdésének 2. pontja a most érvényben levő törvény 26 a) §-a 2. pontjának felel meg. A fenti megállapodások tehát vonatkoznak a 26 a) §. 2. pontjára. Ennélfogva a felebbezés indokolásának olyirányú megállapítása, hogy a táppénz megadandó azokban az esetekben, midőn az iszákosság nem közvetlen oka a megbetegedésnek, nem állhat meg. Azzal, hogy a felebbezés folytatólag előadja: »ilyen betegségbe esett X. iszákossága folytán. Iszákossága okozta azt, hogy gyomorhajos lett« — el van ismerve az okozati összefüggés iszákosság és betegség között. Fenforognak tehát a jelen esetben azok az előfeltételek, melyek a törvény 26 a) §-ának 2. pontja szerint a táppénz elvonásához szükségesek.

II.

A porosz felső közigazgatási bíróság 1909 szeptember 27-iki határozata.

A panaszos pénztár felebbezése alaptalan stb. Iszákosság alatt a felső bíróság 1892 május 12-iki határozata szerint szokássá lett, abnormális ivás értendő. A panaszos pénztár nem állítja, hogy X. abnormis mértékben ivott, hanem csakis azt, hogy ittasan követte el a gyógykezelést maga után vonó öngyilkossági kísérletet. Ittasság pedig nem lehet alap a táppénz elvonására.

*

A német munkásbetegségélyezési törvény módot ad arra, hogy az iszákosság alapján történő betegség idejére a táppénz elvonható legyen. A magyar 1907: XIX. t.-c. semmiféle hasonló rendelkezést nem tartalmaz, bár a 1891: XIV. t.-c. még átvett a német törvényből hasonló rendelkezést. A német judikatura itt idézett határozataiban, valamint alább még idézendő indokolásban világosan kifejezésre jutó álláspontja szerint a nevezett törvényrendelet meg szorítólag magyarázandó és iszákosság címén a táppénzelvonás csak a törvény szövegébe jól beleilleszthető esetekben eszközöndő. A most említett indokolás a következő: »Iszákosság nem azonos az ittassággal, sokkal inkább az ivásra való megrögzött hajlam értendő alatta. (Reger III. kieg. kötet 459. old.) A német most jelzett irányú judikatura a magyar törvény álláspontja felé halad.

BALESETBIZTOSÍTÁS.

Az üzemi baleset fogalmához.

I.

A m. kir. állami Munkásbiztosítási Hivatal 1910 február 21-én kelt 1907. 229/4. számú ítélete:

A m. kir. állami Munkásbiztosítási Hivatal az I. fokú bíróság ítéletét a járadékra vonatkozó rendelkezést illető részében helybenhagyja.

Megokolás. G. B. építési rajzoló, a L. M. F. építési vállalkozó cég alkalmazottja, s.-i lakos, 1907 szeptember 15-én munkaadója által O.-a rendeltetett ki egy ottani hid méreteinek felvétele végett. Munkáját esti 6 fél óra tájban bevégezvén, a kezdődő eső miatt a községi jegyzőhöz tért be, hol meghívására megvacsorázott s mikor az eső már megszűnt éjjeli fél 11 óra tájban haza felé indult. Útközben a rossz uton feldült s jobb oldalán vállizületi ficamot szenvedett csonttöréssel súlyosbítva.

Dr. V. I. pénztári orvos véleménye alapján, ki a sérült kezelőorvosa is volt, az sz.-i kerületi Munkásbiztosító Pénztár arra való tekintettel, hogy a baleset a munkaadó rendeletéből teljesített hivatásos kiküldetéséből eredt, 1908 november 11-én kelt igazgatósági határozatával ideiglenes járadékot állapított meg a sérült részére; az Országos Pénztár azonban 1909 február hó 26-án hozott igazgatósági határozatával az igénylőt baleseti kártalanítás iránt emelt igényével elutasította, oly megokolással, hogy G. B.-t nem a munkából, hanem az o.-i jegyzőnél elköltött vacsora után történt hazamenetel közben érte a baleset, az tehát sem a T. 69. §-ában meghatározott üzemi munka, sem a T. 9. §-ában körülírt üzemi szolgálat közben nem történt, és ennél fogva a T. 69. §-a értelmében baleseti kártalanításnak helye nincs.

Az igénylő az Országos Pénztár e határozata ellen felebbezáván, a p.-i munkásbiztosítási választott bíróság ítéletileg megállapította, hogy G. B.-t a baleset az üzem érdekében végzett szolgálat közben érte és ennek folytán őt a T. 9. §-a alapján baleseti kártalanítás megilleti; mert az a körülmény, hogy G. B. munkája befejeztével még néhány óráig késett a hazamenetellel, az igényjogosultság kérdésének eldöntésénél közömbös. A megokolás szerint ugyanis eltekintve a beállott nagyobb esőtől és igénylő minden külső kényszerítő ok nélkül is jogosítva volt hazaindulása előtt több órai pihenést igénybe venni, mert munkája végeztével esti fél 7 óra után, amikor még nem vacsorázott és egy és fél órai utat kellett hazáig megtennie, munkaadója részére aznap haladéktalan hazamenetele esetén sem végezhetett volna már, és még az esetben is, ha balesete több órai késedelmével lenne oki összefüggésben hozható, ez legfeljebb gondatlanságára volna visszavezethető, ami az 1907. évi XIX. t.-c. értelmében kártalanítási igényétől meg nem fosztaná.

Az állami Munkásbiztosítási Hivatal ez ügyben ítélkezett birói tanácsa mindenekelőtt a sérült baleseti kártalanításhoz való igényjogosultságára nézve döntött. E kérdésben nem arra vetett súlyt, vajjon az igénylőnek a jegyző házában való esti tartózkodása hosszabb vagy rövidebb tartamu volt-e, hogy késedelmes hazaindulása az eső miatt vagy a munkaadó érdekére tekintettel elfogadhatóan igazolható-e, vagy sem, továbbá, hogy az igénylő balesete késedelmes utra kelésével hozható-e valamely oki összefüggésbe és hogy önhibájának nincse-e része abban, hogy a baleset bekövetkezett. Az üzemi munka és a hazamenetel közti időbeli összefüggésnek néhány órán át bármi okból történt megszakításánál jelentősebbnek és a kérdés elbírálásánál döntő fontosságúnak azt a körülményt találta a birói tanács, hogy a G. B.-t ért baleset O.-ról a munka színhelyéről lakóhelyére S.-re vezető uton történt, mely utat munkaadója rendeletéből szükségképpen megtennie kellett, s e szükségszerűség következtében a tanács a balesetet az üzem érdekében végzett szolgálat közben bekövetkezett balesetnek minősítette a T. 9. §-a értelmében kártalanításra ad igényjogosultságot.

II.

A salzburgi választott bíróság 1909 november 27-én kelt 1909 Cú. 182/9/11 számú ítélete.

X. kőbányai munkás munkája befejeztével bérelőleg felvétele végett az irodába ment, az irodához vezető lépcsőn elesett és sérüléseket szenvedett.

A balesetbiztosító intézet kártalanítási igényével azzal az indokolással utasította el, hogy a baleset nem biztosításra kötelezett üzemben végzett munka közben történt.

A választott bíróság az intézet határozatát helyben hagyta, figyelemmel arra, hogy a baleset nem üzemi munka közben történt, mert a biztosításra kötelezett munka már be volt fejezve és a sérült a munka befejezése után az utcán volt. A balesetbiztosító intézetnek azonban csak olyan balesetért kell kártalanítást nyújtaniok, melyek a balesetbiztosításra kötelezett üzemnél végzett munka közben történnek.

III.

A bajor kir. országos biztosítási hivatal 1907 július 15-én kelt 1.154. számú ítélete.

H. M. 1906 augusztus 7-én a mezőn gőzcséplőgépnél segített d. u. 4—7-ig. Hazajöve, hogy a portól és piszoktól magát megtisztítsa, az udvaron lévő kúthoz ment, elcsuszott és jobb karját eltörte.

A Berufsgenossenschaft 1907 január 24-iki határozatában igényével elutasította. A választott bíróság e határozatot megváltoztatta, a balesetet üzeminél minősítette.

A biztosítási hivatal a Berufsgenossenschaft felebbezésének helyt adott.

A test tisztántartása általában az egyéni tevékenység hatáskörébe esik. Speciális okok, melyek az üzemmel való összefüggést indokolnák, nincsen. H. M. a balesetet nem az üzem helyén, hanem miután az üzem helyén munkáját befejezte, otthon szenvedte. Arra nézve nincs elegendő támaszpont, hogy az a munka rendkívüli bepiszkolódással járó és ezzel a tisztálkodás feltétlen szüksége állott elő. Így tehát olyan mosakodásról van szó, mely attól, mit nap-nap után végez az ember, nem különbözik, nem lehet szó tehát az üzemmel való összefüggésről.

*

Az állami munkásbiztosítási hivatal idézett ítélete az üzemi baleset fogalma magyar judikaturájának igen szerencsés kezdete. Kívánatos, hogy az üzemi baleset kérdésében kifejlődő joggyakorlat az idézett ítélet által tört csapáson haladjon és az üzemi baleset fogalmának minél szélesebb magyarázatával szolgálja a biztosított munkások érdekeit. Annál jelentősebb a munkásbiztosítási hivatal ítéletében kifejezésre jutó felfogás, mert a német és osztrák gyakorlat — mint a II. és III. alatt idézett ítéletekből kiviláglík — nagyon ingadozó.

Közvetlen kereset érdemleges elbírálásának nincs helye, ha a pénztárt késedelem nem terheli.

M. kir. állami munkásbiztosítási hivatal 1910. február 17-iki 1909. 174/2. sz. ítélete.

Ítélet: A m. kir. állami munkásbiztosítási hivatal a felebbezést elutasítja, az I. fokú bíróság ítéletét helybenhagyja.

Indokolás: A m. kir. állami munkásbiztosítási hivatal az ügy egész terjedelmének felülbírálása keretében mindenekelőtt megállapítja, hogy a jelen esetben nem volt helyes alapja az I. fokú bíróság elnöke által követett annak az eljárásnak, amely szerint a közvetlen keresetet illetőleg az ügyet érdemi elbírálás alá bocsátotta.

A törvény 91. §-a szerint ugyanis igénylő közvetlenül a bírósághoz fordulhat igényének érvényesítése végett, ha a pénztár az igényjogosultság fölötti határozathozatalt indokolatlanul késlelteti, a bíróság pedig a határozat meghozatalára csak akkor tűzhet határidőt a pénztárnak, ha az indokolatlan késedelem főforrását látja.

A törvénynek ebből a rendelkezésből következik, hogy a pénztár csak abban az esetben kötelezhető határidő kitzzésével a kártalanítási határozat meghozatalára, ha az indokolatlan késedelemet a pénztár követte el. A pénztáron kívül álló harmadik személynek, így akár a munkaadónak, akár magának az igénylőnek késedelme vagy mulasztása, valamint magában véve az igénylőre nézve bár sérelmes, de a pénztár terhére nem róható késedelem nem szolgálhat jogos alapként arra, hogy a segélyezés és kártalanítás megállapítására első sorban hatáskörrel bíró önkormányzati szervezet törvényes jogkörében korlátoztassék, vagy ettől egyenesen elüttessék.

Az Elj. rend. 63., 59. §-aiból kitűnik, hogy a határozat meghozatalára csak akkor kell határidőt kitzzni, ha a pénztárt terhelő indokolatlan késedelem forog fönn. Szabálytalan volt tehát a jelen ügyben követett az az eljárás, amely szerint az I. fokú bíróság elnöke a keresetet azzal a figyelmeztetéssel kézbesítette a pénztárnak, hogy ha ez a kitzzött határidőn belül nem határoz, a bíróság a keresetet érdemleges elbírálás tárgyává fogja tenni. Nyilvánvaló, hogy a pénztár határozatának, vagy pedig nyilatkozatának megküldését bevárnia és utóbbi esetben a késedelem okát vizsgálnia, ennek eredményéhez képest pedig vagy a további eljárás mellőzése, vagy az ügy érdemi folytatása iránt határoznia kellett volna. Már pedig az országos munkásbetegsegélyző és balesetbiztosító pénztár válasznyilatkozatából kétségtelenül kitűnt, hogy a pénztár kártalanítási eljárást még egyáltalában nem folytatott és pedig a munkaadó ama mulasztása következtében, amely szerint ez a balesetet a pénztárnál be sem jelentette. Indokolatlan késedelem tehát a pénztárt nem is terhelté, és pedig annál kevésbé, mert igénylő maga is 1908. október 8. napjáig várt keresettel eszközölt igénybejelentéssel. Mindezeknél fogva az I. bíróság elnöke helyesen csak akként határozhatott volna, ha az érdemi eljárás mellőzésével, igénylőt a pénztárnál folyamatba teendő rendes kártalanítási eljárásra utasítja.

*

Nagyon is megfontolást érdemel, hogy az 1907. évi XIX. t.-c. esetleges revíziójánál általában a közvetlen kereset, mely a gyakorlatban alig vált be, fentartandó és nem felesleges bonyodalmakat okozó-e a törvény kártalanítási eljárásába nem szervesen beleilleszkedő intézmény.

	SZAKIRODALOM.	
---	---------------	---

Forel. A XX. század feladata a szociális egészségügy terén
E címmel jelent meg külön füzet alakjában a világhírű tudósnak és emberbarát-nak, lapunkban közölt cikksorozata, mely teljesen visszaadja úgy a szerzőnek mély természettudományi tudását, mint általában véve idealisztikus és altruisztikus gondolkodását. Pozitív szociálhygienikus feladatnak az eugenetikát állítja oda és ennek gátló tényezői, az alkohol és a mammon imádása ellen hirdeti a harcot. Hangoztatja a nemi probléma megoldása utáni törekvést és ennek alapföltételeül követeli a nők egyenjogosítását. Kiemeli továbbá, hogy az ethika fogalmával tisztába kell jönni és meg kell azt szabadítani a dogmatikus salaktól. Szükséges, hogy mindenki igyekezzék a társadalomnak többet adni, mint amennyit tőle kap. Szociális ethika és szociális hygiene egy cél felé törekszik, mindkettő kiegészíti egymást. A füzet, mint a »Munkásügyi Szemle« külön kiadványa jelent meg és minden könyvkereskedésben kapható. Bolti ára 40 fillér.

Dr. Pap Géza min. osztálytanácsos-bírónak: A kórházak és a munkásbiztosító pénztár kölcsönös jogviszonyát tárgyaló cikksorozatát különnyomatban kiadta lapunk kiadóhivatala. Ezzel különösen a munkásbiztosítás sokat vitatott kérdéssel hivatalból foglalkozó hatóságoknak és munkásbiztosító pénztáraknak kívánt szolgálatot tenni. Azt a kérdést, mikor és milyen mértékben kötelesek a pénztárak a kórházi ápolási költségeinek megtérítésére, az 1891: XIV., 1898: XXI. és az ezek alapján kifejlődött gyakorlaton keresztül, megvilágítja, megállapítja a felmerült kérdés eldöntésére iránytadó elveket az 1907. évi XIX. t.-c. keretén belül, rámutat a jelenlegi joggyakorlat hiányaira. A jogi fejtegetéseknél a kérdés szociális és pénzügyi vonatkozásait sem hagyja figyelmen kívül. Joggal mondhatjuk, hogy a most megjelent tanulmány a felvetett bonyolult kérdést átlátszóvá, érthetővé teszi. Az ingadozó, többnyire helytelen joggyakorlattal szemben a pénztárak jogos álláspontjuk védelmére az érvek egész sorát meríthetik e kitűnő tanulmányból. Kapható a »Munkásügyi Szemle« kiadóhivatalában 10 példányonként 2 koronáért.

	HIRDETÉSEK.	
---	-------------	---

Részletfizetésre

is szállítunk

modern amerikai irodai-, úriszoba-
és könyvtár-berendezéseket

Glogowski és Társa cs. és kir. udv. szállító

Budapest, VI. ker., Andrásy-út 12.

Képes
árjegyzék

ingyen
és bérmentve.

JUSZT FERENC Ajánlja dúsán felszerelt látszecsészeti árú raktárát. Saját készítményű szemüvegeket, valódi hegyi kristályüvegek; a legfinomabb Goerz és Busch féle látszöveket. A pénztár tagjai 15% engedményben részesülnek.

LÁTSZERÉSZ

BUDAPEST, IV., MUZEUM-KÖRÚT 15. SZ.

TAURIL

MAGYAR MUNKÁS
MAGYAR MUNKÁJA

a legtokéletebb **TÖMITŐ LEMEZ**

EXPORT AZ EGÉSZ VILÁGBA.
ÓVAKODJUNK UTÁNZATTÓL.

Tauril központi elárusítási iroda :
Budapest, VI., Gyár-utca 26. sz.

A FOGÁPOLÁS legtokéletebb
eszköze

a Dr. EGGER-féle
Kalium chloricum-

FOGPASZTA.

ORVOSILAG AJÁNLVA.

Főraktár NÁDOR-GYÓGYSZERTÁR
Budapest, VI., Váci-körút 17. szám.

BUDAI MÁRIA-FORRÁS

természetes sulfatos ásványvíz.

Ivókúra hidegen vagy melegen.

INDIKÁLT:

1. Szív és véredények bajainál, arteriosclerosisnál és agyvérterlődnél unicum és specifikum. 2. Gyomor-, bél-, máj- és epeutak bajainál. 3. Vese-, húgy- és ivarszervi bántalmaknál (húgycső, húgycsőtakár, vesefőveny, vese- és húgyhomok és vesemedencelob eseteiben). 4. Prostatabajoknál, méhbajoknál, köszvénynél, (húgysavas diathesis, elhízásnál és cukroshúgyárnál). 5. Páratlan hatású gyermekhashajt.
ELŐNYEI: 1. A vizeletet enyhén és biztosan fokozza, szabályozza és tisztítja (nátrium nitricum, magnesium sulfuricum és calciumchlorid tartalmánál fogva). 2. A bélműködést nagyobb tevékenységre serkenti. 3. Az étvágyat meglepően elősegíti. 4. Kevés szénsavat tartalmaz.

TELEFON 53-77. TELEFON 53-77.

BIENENSTOK VILMOS

RUGGYANTA-BÉLYEGZŐGYÁR ÉS VÉSŐ-INTÉZET

BUDAPEST. Fő-üzlet: CSAK
RÁKÓCI-ÚT 64. SZ. Fiók-üzlet:
:: KÁROLY-KÖRÚT 18. SZ. ::

:: Gyártmányai: ruggyanta- és rézbélyegzők, pecsétnyomók, számozó- és lapszámozógépek, dombornyomó-sajtók, monogramok, bélyegző- és előnyomtató-festékek, állandó festékpárnák, ruhajelző-festékek stb. :: ::

HOLLANDI

életbiztosító részvénytársaság

(Algemeene Maatschappij van Levensverzekering en Lijfrente)

AMSTERDAM.

Magyarországi igazgatóság: Budapest, VIII. ker., Rákóczi-út 1.

LEGOLCSÓBB DIJAK.

Az 1908-ik év végén 344 millió koronát :: a biztosítások összege meghaladta.

A tartalékok :: összege: 102 millió 420,280 K 80 fill.

:: Eddigi :: 85 millió 818,215 K 10 fill. kifizetések:

AZ INTÉZET SAJÁT PALOTÁJA:

Budapesten, Kalvin-tér, Baross-utca 1., Ullői-út 2-4. sz.

MAGYAR TÖRLŐGUMMI

kapható minden papirkereskedésben.

VÉDJEGYE:

Magyar címer a védjegye,
Magyar diák csak ezt vegye!

MAGYAR
RUGGYANTAÁRÚGYÁR
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
BUDAPEST.

DIGESTOL GLÜCK

a legtokéletebb emésztőpor.

Elősegíti az emésztést, fokozza a bélműködést és étvágyjavítólag hat. Javalva van a gyomor- és bél legkülönbözőbb bántalmainál, nehéz emésztés esetében, bélrenyheségnél, étvágytalanságnál stb.

Kapható minden gyógyszerertárban.

Főraktár:

Glück-féle gyógyszerészeti laboratorium
Budapest, VIII., Rákóczi-tér 2.

TAURIL

MAGYAR MUNKÁS
MAGYAR MUNKÁJA

a legtokéletesebb TÖMITŐ LEMEZ

EXPORT AZ EGÉSZ VILÁGBA.
ÓVAKODJUNK UTÁNZATTÓL.

Tauril központi elárúttási iroda:
Budapest, VI., Gyár-utca 26. sz.

A FOGÁPOLÁS legtokéletesebb eszköze

a Dr. EGGER-féle
Kalium chloricum-

FOGPASZTA.

ORVOSILAG AJÁNLVA.

Főraktár NÁDOR-GYÓGYSZERTÁR
Budapest, VI., Váci-körút 17. szám.

BUDAI MÁRIA-FORRÁS

természetes sulfatos ásványvíz.

Ivókúra hidegen vagy melegen.

INDIKÁLT:

1. Szív és véredények bajainál, arteriosclerosisnál és agyvértörlődésnél unicum és specifikum. 2. Gyomor-, bél-, máj- és epeutak bajainál. 3. Vese-, húgy- és ivarszervi bántalmaknál (húgycső, húgycsőtakár, vesefőny, vese- és húgyhomok és vesemedencelob eseteiben). 4. Prostatobajoknál, méhbajoknál, köszvénynél, (húgysavas diathesis, elhízásnál és cukroshúgyártnál. 5. Páratlan hatású gyermekhashajt.

ELŐNYEI: 1. A vizeletet enyhén és biztosan fokozza, szabályozza és tisztítja (nátrium nitricum, magnesium sulfuricum és calciumchlorid tartalmánál fogva). 2. A bélműködést nagyobb tevékenységre serkenti. 3. Az étvágyat megelégedően elősegíti. 4. Kevés szén-savat tartalmaz.

TELEFON 53-77. TELEFON 53-77.

BIENENSTOK VILMOS

RUGGYANTA-BÉLYEGZŐGYÁR ÉS VESŐ-INTÉZET

BUDAPEST. Fő-üzlet: CSAK
RÁKÓCI-ÚT 64. SZ. Fiók-üzlet:
:: KÁROLY-KÖRÚT 18. SZ. ::

:: Gyártmányai: ruggyanta- és rézbélyegzők, pecsétnyomók, számozó- és lapszámozógépek, dombornyomó-sajtók, monogramok, bélyegző- és előnyomtató-festékek, állandó festékpárnák, ruhajelző-festékek stb. :: ::

HOLLANDI

életbiztosító részvénytársaság

(Algemeene Maatschappij van Levensverzekering en Lijfrenten)

AMSTERDAM.

Magyarországi igazgatóság: Budapest, VIII. ker., Rákóczi-út 1.

LEGOLCSÓBB DIJAK.

Az 1908-ik év végén 344 millió koronát :: a biztosítások összege meghaladta.

A tartalékok :: összege: 102 millió 420,280 K 80 fill.

:: Eddigi :: kifizetések: 85 millió 818,215 K 10 fill.

AZ INTÉZET SAJÁT PALOTÁJA:

Budapesten, Calvin-tér, Baross-utca 1., Ullői-út 2-4. sz.

MAGYAR TÖRLÖGUMMI

kapható minden papirkereskedésben.

VÉDJEGYE:

Magyar címer a védjegye,
Magyar diák csak ezt vegye!

MAGYAR
RUGGYANTAÁRÚGVÁR
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
BUDAPEST.

DIGESTOL GLÜCK

a legtokéletesebb emésztőpor.

Elősegíti az emésztést, fokozza a bélműködést és étvágyjavítólag hat. Javulva van a gyomor- és bél legkülönbözőbb bántalmainál, nehéz emésztés esetében, bélrenyheségnél, étvágytalanságnál stb.

Kapható minden gyógyszerertárban.

Főraktár:

Glück-féle gyógyszerészeti labororium
Budapest, VIII., Rákóczi-tér 2.

☐☐ KÖRUTI FÜRDŐ ☐☐

Budapesten, VII., Erzsébet-körut 51. sz.

A főváros gócpontjában.

TISZTASÁGI- ÉS GYÓGYFÜRDŐ TELJESEN FELSZERELVE.

GÖZFÜRDŐ,
KAD « ÉS
HULLÁMUSZODA

OSZTÁLYAI:

VÍZGYÓGYINTÉZET,
FANGÓ «
SZÉNSAVAS ÉS

SÓS FÜRDŐK.

Mind a 7 osztály télen és nyáron egyaránt teljes üzemben. Orvosi rendelés és felügyelet.

„MATADOR”

RUGGYANTA ÉS
BALATAMŰVEK
RÉSZV.-TÁRS.

POZSONY-LIGETFALU.

☐☐☐

*Műszaki ruggyanta-
árúk és balataszij-
gyártása.*

Kizárólag viszonteladókkal dolgozunk.

Vezérképviselő és raktár

BARTA GYŐZŐ

Budapest, VI., Dávid-utca 1/B.

AEROLITH

KIS J. JENŐ

okl. mérnök szabadalma

Az „AEROLITH”

a modern építkezésnek *építőköve*,
mellyel nemcsak *gyorsan és olcsón*,
de az *egészségügyi* követelmények-
nek legmegfelelőbben lehet épít-
kezni.

Az „AEROLITH”-

falak szárazak, szellőztethetők és
kivül-belül bármely módon még
kiegétesítéssel is desinficiálhatók.

Az „AEROLITH”

ezért kiválóan alkalmas kórházak,
iskolák, munkáslakások, műhelyek
stb. építésére.

Bővebb felvilágosítással készségesen szolgál

KIS J. JENŐ

okl. mérnök, építési vállalkozó, szab.
Aerolith-, cementárú- és
terracit-gyáros

Budapest, V., Pozsonyi-út 19.

HIRSCH és FRANK

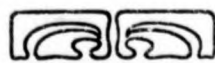
Budapest-salgótarjáni gépgyár és
vasöntő részvénytársulat. BUDA-
PEST, VI., ARÉNA-ÚT 132. sz.

☐ Külön osztály: TÉGLAGYÁRI GÉPEK. ☐
Gyárt: FALITÉGLA- S CSERÉPSAJTÓKAT,
TÉGLAGYÁRTÓ- ÉS ANYAGMEGMUNKÁLÓ-
☐ GÉPEKET, legújabb és legjobban bevált ☐
☐ szerkezetekben. ☐

Elvállalja anyagvizsgálatok kivitelét és
TELJES TÉGLAGYÁRI TELEPEK LÉTESÍTÉSÉT

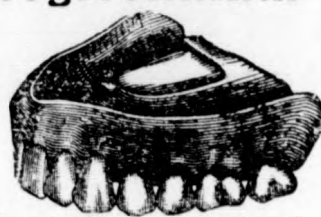
Tervek és költségvetések díjtalanul. ☐ ELŐRANGÚ REFERENZIÁK.

AUTOMOBILOK ACETYLEN LÁMPÁK

≡ BÁRDI JÓZSEF ≡
AUTOMOBIL RÉSZV.-TÁRS.
BUDAPEST, VI., MOZSÁR-U. 9. SZ.

TELEFONSZÁM 50-81.

BUNZL ÉS BIACHBUDAPEST, IX. KERÜLET
SOROKSÁRI-ÚT 94. SZÁM.Vesznek és eladnak mindennemű ron-
gyokat és papírhulladékot. Állandó nagy
raktár tisztítórongyokban.Budapest, IV. ker., Károly-körút 26. I. em.
fogtechnikai és fogorvosiműtermünkben készí-
tünk (a gyökér eltávo-
lítása nélkül is) termé-
szethű fogpótlásokat
aranyban és (vulcanit)
kautschukban száj-
padlás nélküli fogpót-
lások, u. m. arany-
koronák, csapos fogak és aranyhidak a leg-
művészebb kivitelben. Továbbá arany, porcellán,
cement és amalgam töméseket (plombák), fog-
huzás teljes érzéstelenítéssel.**Edelmann József dr. és Márffy Arthur**
egyet. orvos — fogorvos.Rendelés 9-6-ig. ☐ Ünnepnap 9-1-ig.
Mérsékelt árak! Lift Villamos megálló.**GARAY SAMU**
== ÉS TÁRSA ==sebészeti-, mű-, BUDAPEST, IV.
kötőszer- és vil- Kossuth Lajos-
lanygép-gyártók. utca 1. szám.
(Ferenciek bazára). Gyár ugyanott az udvarban.A budapesti és számos vidéki
kerületi munkásbiztosító pénztár
és betegsegélyző egyletek szer-
ződésszerű szállítói ajánlják saját
készítményű sérvekötő, haskötő,
orthopädia-gépeiket; műlábak,
műkezek, lábgépek, mellfűzők
és összes egyéb betegápolási
gyártmányaikat és orvosi mű-
szereiket, valamint rendelő inté-
zeteknek szükséges vasbutor és
☐ egyéb berendezéseiket. ☐**JUTÁNYOS GYÁRI ÁRAK!**
Javításokat gyorsan és olcsón teljesítenek.
PÁRTOLJUK A MAGYAR IPART!**„Continental“
Pneumatik**legjobb gyártmány
kerékpárok, hintók
és automobilon ke-
:: rekei részére. ::**ÖSTERREICHISCH-
AMERIKANISCHE
GUMMIFABR. A.-G.**
WIEN, XIII., BREITENSEE.Raktár Budapesten:
DÉRY GYULÁNÁL,
VI. ker., Révay-utca 6. szám.**A MAGYAR ÁSVÁNYVIZFORGALMI ÉS KIVITELI RÉSZV.-TÁRSASÁG**

BUDAPEST, V., BÁTHORY-UTCA 5. SZ. (TELEFON 162-84.)

A KÖVETKEZŐ GYÓGVIZEKET HOZZA FORGALOMBA:

Borszéki, az ásványvizek királya, angolkór és vérszegénység ellen páratlan gyógy-
szer. Mint üdítő és hűsítő ital a legelső minden vizek között.**Borhegyi**, kiváló nedvhajtó, dús lithiumtartalommal.**Előpataki**, páratlan gyógyszer: gyomor, vese, lép, máj- és epebetegségeknek.**Bodoki Matild** borviz a legtisztább és legértékesebb lugos savanyúvíz. Mint élvezeti víz kellemes és egészséges. Pezsgővel és borral pompás ital.**Répati víz**, biztos sikerű gyógyszer mindenféle hurutos bántalmaknál.**Sztojkaí sósvíz**, rekedtség, köhögés és nátha ellen. Cukorbetegségeknek speciális gyógyszer.

MUNKÁSÜGYI SZEMLE

KÖZLEMÉNYEK A MUNKÁSBIZTOSÍTÁS, A SZOCIÁLIS EGÉSZSÉGÜGY, A MUNKÁSVÉDELEM, A MUNKAVISZONY ÉS AZ IDE VONATKOZÓ JOGGYAKORLAT KÖRÉBŐL.

SZERKESZTI: KIS ADOLF.

TÁRSSZERKESZTŐK: Dr. STEIN FÜLÖP és Dr. HAHN DEZSŐ.

Megjelenik minden hó 10-én és 25-én. Előfizetési ár egy évre 20 korona. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Rózsa-utca 29. Telefon 93-99. Postatakarékpénztári csekk-számla 24.911.

TARTALOM: Cikkek: A munkanélküliség problémája. Gelléri Mórtól. — A néptáplálkozásról. Dr. Bornstein Károlytól. — A munkabér Magyarországon. Bresztovszky Ernőtől. — Az elfajulás problémája. — A közúti vasutak alkalmazottainak munkaideje. — Szemle: Munkásbiztosítás: A ker. munk. pénzt. átszervezése. — A munkásbiztosítás Horvátországban. — Pénzügyi tisztviselők szervezkedése a kötelező betegsegélyezés ellen. — A kolozsvári ker. munk. pénzt. — Nagyváradi ker. munk. pénzt. — A komáromi ker. munk. pénzt. — A zombori ker. munk. pénzt. — A pápai ker. munk. pénzt. — A Ganz és Társa vasöntő- és gépgyár r.-t. vállalati betegsegélyző pénztár. — Szociális egészségügy: A hivatalban alkalmazott nők megbetegedéseiről. — Az ijjumunkások egészségügyi viszonyai. — A sörgyári üzemeknél alkalmazottak szabad sörfogyasztásának korlátozása. — Pékműhelyek egészségügyi állapota Chicagóban. — Német orvos-statisztika 1909-ről. — Az alkohol és a betegsegélyző pénztárak. — Munkásvédelem: Munkabér-követelések. — Nyomorék munkásgyermekek otthona Ausztriában és Magyarországon. — Stuttgartban gyermekvédelmi bizottság alakult. — Államsegély a munkanélküli pénzt. Dániában. — Állandó munkásjóléti kiállítás Chemnitzben. — A szabad ivás mérséklése a német sörfőzdeknél. — Túlórák eltöltése a francia divatiparban. — A legfelső munkatanács (Conseil supérieur du travail) reformja Franciaországban. — Nők éjjeli munkájának eltöltése Svédországban. — Munkásvédelem a porosz szénkénegiparban. — Hollandiában az otthonmunka törvényesen nincs szabályozva. — Munkaviszony Délafrikában. — Hatósági munkaközvetítés. — Joggyakorlat: Betegsegélyezés. — Balesetbiztosítás. — Szakirodalom. — Hirdetések.

1910. május 1-től VI. kerület, Teréz-körút 54. szám, a nyugoti pályaudvarral szemben, a Podmaniczky-utcai sarokházban.

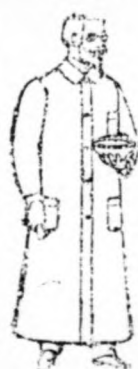
LIBÁL és MÄRZ

optikai intézet motor-hajtással

BUDAPEST, VI. KER.,
PODMANICZKY-U. 8.

Telefon 99-56. □ Törzsüzlet 1846-ban alapítva.

Csüptető- és szemüveg-különlegességek. Színházi látcsövek és távcsövek. Hőmérők. Nagyítók. Üvegműszerek. Laterna magikák. Rajz- és mérőeszközök. Barométerek és nedvességmérők. Tájéoló. Szög- — dobok — tükrök és prismák. Különféle fajsúlymérők (areometerek). Fényképészeti kamarák és kellékek. SPECIALISTÁK: Törv. védett gyári villamosjelző és csirkeköltő hőmérőkben. Úgyszintén különféle munkás szemüveg és respirátorokban. A legtöbb budapesti és vidéki munkás- és betegsegélyző pénztárak szerződéses szállítói.

Elszakíthatlan munkásöltöny

Orvosi boncköpeny
Orvosi rendelő kabát
Gyógyszerésköpeny
Vegyészköpeny

GUTMANN J. ÉS TÁRSA

Budapest, Rákóczi-út 16.
Minta és árjegyzék ingyen és hármentve.

ASTHMA BETEGEK GYÓGYINTÉZETE

Dr. GLÜCK-féle INHALATORIUM
ANDRÁSSY-ÚT 87. SZÁM. (KÖRÖND.)

Bejáró és bentlakó betegek részére.
Szobák pensióval mérsékelt árban.

VÉDEKEZZÜNK A TÜDŐVÉSZ ELLEN!

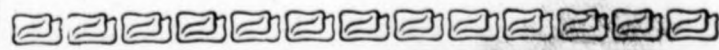
Követeljünk mindenütt „SALUBRITAS“ köpödedényt

„SALUBRITAS“

BUDAPEST, VII. KER., GIZELLA-ÚT 43.

TELEFON 114-35.

TELEFON 114-35.

Szent-Margitszigeti üditővíz

A legkiválóbb szénsavval telített ásványvíz.

Mint asztali víz nagyon kellemes, jó hatású, egészségápoló ital. — A Szent-Margitsziget gyógyfürdő felügyelősége saját kezelésében. Telefon 36-52. Telefon 36-52

Minden jobb fűszerüzletben és vendéglőben kapható.

Császárfürdő Budapest.

Nyári és téli gyógyhely az Irgalmasrend kezelése alatt. Kénes hévízű gyógyforrások páratlanok. Ezek a források bőségesen táplálják vizükkel az intézet valamennyi fürdőjét, u. m. a gőzfürdőt és népgőzfürdőt, az egyes és közös külön női- és férfi-iszapfürdőket (iszapborogatások), márványkád-, porcellán- és kőfürdőket, valamint török- és horganykád-fürdőket, továbbá a hőlég-, szénsavas- és villamos-fürdőket. Ezekből a dús gyógyforrásokból kapja vizét a kontinensen egyedül álló női- és a férfiuszoda is.

A Császárfürdő kiváló gyógyító ereje nemcsak csúzos bántalmak és idegbajok ellen, hanem sok más betegségeknek is általánosan elismert. Ivókurája kitűnő gyógyhatású hurutos légzőszerveknél és altesti pangásoknál.

Lakoszobái kényelmesek; berendezésük a különböző igényekhez van szabva. Jutányos árak. Minden tekintetben szoliditás. Gyógy- és zenedíj nincsen. Prospektust ingyen és bérmentve küld *az igazgatóság.*

Kapható minden jobb bőr-, cipő- és divatárú kereskedésben.

Kapható minden jobb bőr-, cipő- és divatárú kereskedésben.

COALTAN

(UNG. CASEINI C. COALTHARO 10% ET ACID. SALICYLICO 1%)

ALKALMAZÁSA:

Primaer és secundaer dermatitiseknél; nedvedző vagy hámló, chronikus, seborrhoeás, licheonid eczemáknál; psoriasisnál, a trychophythisis különböző eseteinél.

A kenőcs a kőszénkátrány összes hatóanyagait változatlan állapotban tartalmazza 10% mennyiségben, azonkívül 1% salicylsavat.

ELŐNYEI:

10 perc alatt zománcszerűen megszárad, száradás után szagát elveszti, égető érzést még hámfosztott helyen sem okoz, a ruhát nem piszkítja, lemosható langyos vízzel, aetherrel vagy rectificált benzinnel.

Egy nagy tubus ára 1 korona 50 fill.

KÉSZITI: „ARANY OROSZLÁN”
GYÓGYSZERTÁR, BUDAPEST,
III. KER., LAJOS-UTCA 28. SZ.

Minden gyógyszerertárban kapható. TELEFON 2-66.

MÁLNÁSI SICULIA GYÓGYVIZ

az összes hurutos bántalmaknál pótolhatlan. A gyomorégést azonnal megszünteti. — Hatásában fölülmulja a continens összes hasonló gyógyvizeit és különösen javaltatik a gége, torok, tüdő, vese, hólyag és a belek hurutos bántalmainál.

MINDENÜTT KAPHATÓ. Főraktár: BRÁZAY BUDAPEST.

Ideal

IRÓGÉP absolut látható irással

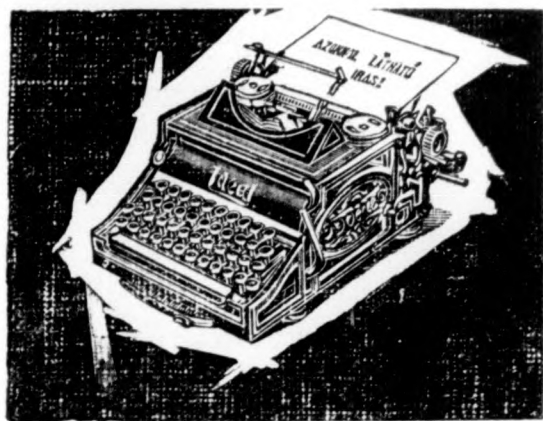
A gépet bárhol díjmentesen bemutatjuk.

Magyarországi vezérképviselőség:

SCHOTT H. ÉS DONNATH

BUDAPEST, VI. KER., ANDRÁSSY-UT 53. SZ.

Igen célszerű tizedes rovato-
lóval bankok és takaré-
:: pénztárak részére. ::

Dr. PAJOR SANATORIUM

ÉS VIZGYÓGYINTÉZET A
FŐVÁROS KÖZPONTJÁN
BUDAPEST,
VIII., Vas-utca 17. szám.

Bel-, ideg- és sebészi betegek-
nek. Bejárók és bennlakóknak
NAGY VIZGYÓGYOSZTÁLY,
szénsavas fürdők, villamos
kurák, BELÉGZŐ TEREM.

Pneumat. kamara és
inhalatorium.

Pakolások postyáni iszappal.

A POSTYÉNI ISZAP
BUDAPESTI FŐLE-
RAKATA.

PROSPEKTUS KIVÁNSÁGRA.

Aki igazán **SZALÁMIT** akar venni,
jó és ízletes az kérjen

HERZ-SZALÁMIT

Ezen legjobb hírnévnek örvendő magyar
szalámi a legtisztább kezelés mellett első
rendű sertéshusból készül. Csak az a va-
lódi Herz-féle szalámi, melynek rudja ólom-
pecséttel van el- látható, a mire
látva, melyen a úgy a rudakban,
gyár védjegye mint a felvágott
állapotban való bevásárlásnál ügyeljünk.

Herz Ármin Fiai szalámigyár, Budapest.

SEMPERIT GUMMIWERKE

G. m. b. H. ■ ■ WIEN.

Automobil-, kocsi- és
motor-pneumatik
kocsikerék-gummi

Vezérképviselőlet és raktár:

SALZBERGER SAMU
VI. ker., Andrásy-út 20. szám.

!! EGYEDÜLI MAGYAR GYÁRTMÁNY !!

ELSŐ MAGYAR FÉMTÖMLŐGYÁR RÉSZV.-TÁRS. (POZSONY—LIGETFALU)

Gyárt egyszerű, kettős és átfonott fémtömlőket acél, bronz, vörösréz
és bármely más fémből viz, gőz, olaj, kőolaj és savak részére.

Vezérképviselőlet
és raktár:

Barta Győző Budapest, VI. ker., Dávid-u. 1/B.

TELEFONSZÁM 3-36.

TELEFONSZÁM 3-36.

Ideal

IRÓGÉP absolut látható irással

A gépet bárhol díjmentesen bemutatjuk.

Magyarországi vezérképviselőség:

SCHOTT H. ÉS DONNATH

BUDAPEST, VI. KER., ANDRÁSSY-UT 53. SZ.

Igen célszerű tizedes rovato-
lóval bankok és takaré-
:: pénztárak részére. ::

Dr. PAJOR SANATORIUM

ÉS VIZGYÓGYINTÉZET A
FŐVÁROS KÖZPONTJÁN
BUDAPEST,
VIII., Vas-utca 17. szám.

Bel-, ideg- és sebészi betegek-
nek. Bejárók és bennlakóknak
NAGY VIZGYÓGYOSZTÁLY,
szénsavas fürdők, villamos
kurák, BELÉGZŐ TEREM.

Pneumat. kamara és
inhalatorium.

Fangópakolások pöstyéni iszappal.

A PÖSTYÉNI ISZAP
BUDAPESTI FŐLE-
RAKATA.
PROSPEKTUS KIVÁNSÁGRA.

Aki igazán **SZALÁMIT** akar venni,
jó és izletes az kérjen

HERZ-SZALÁMIT

Ezen legjobb hírnévnek örvendő magyar
szalámi a legtisztább kezelés mellett első
rendű sertéshusból készül. Csak az a va-
lódi Herz-féle szalámi, melynek rudja ólom-
pecséttel van el- látható, a mire
látva, melyen a úgy a rudakban,
gyár védjegye mint a felvágott
állapotban való bevásárlásnál ügyeljünk.

Herz Ármin Flai szalámigyár, Budapest.

SEMPERIT GUMMIWERKE

G. m. b. H. ■■ WIEN.

Automobil-, kocszi- és
motor-pneumatik
kocsikerék-gummi

Vezérképviselet és raktár:

SALZBERGER SAMU
VI. ker., Andrassy-út 20. szám.

!! EGYEDÜLI MAGYAR GYÁRTMÁNY !!

ELSŐ MAGYAR FÉMTÖMLÖGYÁR RÉSZV.-TÁRS. (POZSONY—LIGETFALU)

Gyárt egyszerű, kettős és átfonott fémtömlőket acél, bronz, vörösréz
és bármely más fémből viz, gőz, olaj, kőolaj és savak részére.

Vezérképviselet és raktár: **Barta Győző** Budapest, VI. ker., Dávid-u. 1/B.

TELEFONSZÁM 3-36.

TELEFONSZÁM 3-36.

Orvos urak figyelmébe!

Ludtaluók és fájos lábúak legjobb eredménnyel használják a **szab. Laufer ludtalu-fűzöt.**

Szakorvosok által elismerve. — Prospektust kívánatra ingyen küld az egyedüli készítő

SZÉKELY ÉS TÁRSA

ortopäd-cipész.

BUDAPEST,

IV., Muzeum-körút 9. szám.

JUSZT FERENC

LÁTSZERÉSZ

BUDAPEST, IV., MUZEUM-KÖRÚT 15. SZ.

Ajánlja ósan felszerelt látszecsészeti árú raktárát. Saját készítményű szemüvegeket, valódi hegyi kristály üvegek; a legfinomabb Goerz és Busch féle látszöveket. A pénztár tagjai 15% engedményben részesülnek.

TELEFON 53-77. TELEFON 53-77.

BIENENSTOK VILMOS

RUGGYANTA-BÉLYEGZÖGYÁR ÉS VÉSÖ-INTÉZET

BUDAPEST. Fő-üzlet: CSAK

KÁKÓCI-ÚT 64. SZ. Fiók-üzlet:

:: KÁROLY-KÖRÚT 18. SZ. ::

:: Gyártmányai: ruggyanta- és rézbélyegzők, pecsétnyomók, számozó- és lapszámozógépek, dombornyomó-sajtók, monogrammok, bélyegző- és előnyomtató-festékek, állandó festékpárnák, ruhajelző-festékek stb. :: ::

PALMA

A VALÓDI

KAUCSUK CZIPŐSAROK

FANGÓ

GYÓGYINTÉZET

Budapest VII., Erzsébet-körút 51.
(Körúti fürdőben).

Battagliai vulkanikus radio-actív iszappal való részleges göngyölés. Csúz, köszvény, idegszabák, sebészeti utóbántalmak és izzadmányok (hasúri) eseteiben gyors és radikális eredmény. —

Ajánlják orvosaink
∞ legkiválóbbjai ∞

1909-ik évben 32.000 kezelés.

Munkásbiztosító pénztárak figyelmébe ajánlja az Országos Pénztár 1909. okt. 28-án megjelent 38.457. sz. körirata.

FANGÓ-ELADÁS. HÁZI KEZELÉS.

VEZETŐ ORVOS: VÁNDOR DEZSŐ DR.

Használja a **KRIEGNER-FÉLE**

REPERATOR-t

HASOGATÁS, DERÉKFÁJÁS, HÁTFÁJÁS és CSONTFÁJDALOM stb. eseteiben. Ne tévessze össze ezen készítményt holmi silány sóborszesz készítményekkel. A Szt. Rókus kórházban eszközölt kísérletek alkalmával 136 eset közül 129 esetben teljes gyógyulást eredményezett.

Kapható a **KRIEGNER-FÉLE MAGYAR KORONA** GYÓGYSZERTÁRBAN —

BUDAPEST, VIII., KÁLVIN-TÉR 4.

Nagy aranyéremmel lett kitüntetve e szer! — Orvostanárok melegen ajánlják!

**RHEUMA, CSUZ,
KÖSZVÉNY,
SZAGGATÁS,
NYILALÁS,**

Kis üveg 1 korona.
Nagy üveg 2 korona.
10 korona értékű küldemény bérmentve.